

2026-02

pÿ — Ñ Å ¼ ² ¿ » ® Ä É ½ È · Æ ¹ ± ° Î ½ Ä µ
pÿ Ñ Ä · ² µ » Ä ¯ É Ñ · Ä · Ä ´ ¹ ± ° Å ² - Á ½ · Ñ
pÿ Ñ Ä · ½ • Å Á É À ± Ê ° ® ^ ½ É Ñ · , ° ± ¹ Ñ
pÿ ± ½ Ä ¹ ¼ µ Ä Î À ¹ Ñ · Ä ¿ Å ´ · ¼ ¿ ° Á ± Ä ¹

pÿ ´ ½ É ¼ µ Á ¹ ± ½ ¬ ° · Ä , ´ ½ ± Ñ Ä ¬ Ñ ¹ ¿ Ä

pÿ œ µ Ä ± Ä Ä Å Ç ¹ ± ° Ì Á Ì ³ Á ± ¼ ¼ ± " · ¼ Ì Ñ ¹ ± Ä " ¹ ¿ ¬ ° · Ä · Ä , £ Ç ¿ » ® Ÿ ¹ ° ¿ ½ ¿ ¼ ¹ ° Î ½ • Ä ¹ Ä
pÿ " ¹ ¿ ¬ ° · Ä · Ä , ± ½ µ À ¹ Ñ Ä ® ¼ ¹ ¿ • µ ¬ Ä ¿ » ¹ Ä ¬ Æ ¿ Å

<http://hdl.handle.net/11728/13444>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος.

Φοιτητής: Ανωμεριανάκης Αναστάσιος

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Πιστικού Βικτωρία

Φεβρουάριος, 2026

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**Η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση
της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και
στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος.**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Δημόσια Διοίκηση στο
Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος**

Φοιτητής: Ανωμεριανάκης Αναστάσιος

Εξεταστική επιτροπή: Πιστικού Βικτωρία

Παπάζογλου Μάνος

Ψυχάλης Μάριος

Φεβρουάριος, 2026

Πνευματικά δικαιώματα Copyright @ Ανωμεριανάκης Αναστάσιος 2026. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved. Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστήμιο Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ:

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	10
ABSTRACT.....	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ..	16
1.1. Η έννοια του Διακυβερνητισμού στην Ε.Ε.....	16
1.2. Περιορισμοί και εναλλακτικές θεωρητικές προσεγγίσεις.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	20
2.1 Ο Διακυβερνητικός χαρακτήρας των κεντρικών οργάνων της Ε.Ε.....	20
2.1.1 Επιτροπή και Διακυβερνητισμός.....	20
2.1.2 Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Διακυβερνητισμός	22
2.1.3 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Διακυβερνητισμός.....	24
2.1.4 Συμβούλιο Υπουργών και Διακυβερνητισμός.....	25
2.2 Το Δημοκρατικό Έλλειμμα των κεντρικών οργάνων της Ε.Ε.....	27
2.2.1 Επιτροπή και Δημοκρατικό Έλλειμμα.....	27
2.2.2 Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Δημοκρατικό Έλλειμμα.....	28
2.2.3 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Δημοκρατικό Έλλειμμα.....	29
2.2.4 Συμβούλιο Υπουργών και Δημοκρατικό Έλλειμμα.....	30
2.3 Η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στην αύξηση της αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας της διακυβέρνησης στην Ε.Ε.....	32
2.3.1 Η Ψηφιακή Ταυτότητα eID και ο Κανονισμός eIDAS.....	33
2.3.2 Η Ψηφιακή Πύλη SDG.....	35
2.3.3 Το Σύστημα Πληροφόρησης Εσωτερικής Αγοράς (IMI).....	37
2.3.4 Τεχνητή Νοημοσύνη και Διακυβέρνηση στην Ε.Ε.....	37
2.4 Η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ε.Ε.....	39
2.4.1 HAVE YOUR SAY (Πείτε Την Άποψη Σας).....	39

2.4.2 Πλατφόρμα Συμμέτοχης των Πολίτων.....	40
2.4.3 Η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολίτων (ΕΠΠ).....	41
2.4.4 Ηλεκτρονικός Συμμετοχικός Προϋπολογισμός.....	42
2.4.5 Διαδικτυακή Πύλη Αναφορών.....	43
2.4.6 Τεχνητή Νοημοσύνη και Δημοκρατικό Έλλειμμα.....	44
2.5 Παράγοντες που επηρεάζουν την χρήση ψηφιακών τεχνολογιών.....	45
2.5.1 Η εκπαίδευση.....	45
2.5.2 Οι ψηφιακές δεξιότητες.....	46
2.5.3 Η ηλικία.....	46
2.5.4 Η εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς.....	47
2.5.5 Η ποιότητα των παρεχόμενων ηλεκτρονικών υπηρεσιών.....	48
2.6 Τρόποι βελτίωσης της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών για την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος.....	49
2.6.1 Βελτίωση των υφιστάμενων μηχανισμών συμμετοχής.....	49
2.6.2 Ενοποίηση των ψηφιακών εργαλείων.....	49
2.6.3 Ενίσχυση της κουλτούρας για την ψηφιακή παιδεία.....	50
2.7 Κριτική επισκόπηση της βιβλιογραφίας.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	54
3.1 Μεθοδολογία της έρευνας.....	54
3.2 Αναλυτικό πλαίσιο.....	56
3.2.1 Η έννοια του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ε.Ε.....	56
3.2.2 Η έννοια των ψηφιακών τεχνολογιών στα πλαίσια της Ε.Ε.....	57
3.2.3 Μεταβλητές και σχέσεις.....	58
3.2.4 Δείκτες ανάλυσης.....	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	62
4.1 Περιγραφική στατιστική ανάλυση αποτελεσμάτων.....	63

4.2 Συσχετιστική ανάλυση μεταξύ μεταβλητών (Pearson r).....	74
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	79
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	82
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄ - ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	87

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Ονοματεπώνυμο φοιτητή: Ανωμεριανάκης Αναστάσιος

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 19/02/2026 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Η ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο Ανωμεριανάκης Αναστάσιος γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Ανωμεριανάκης Αναστάσιος

Ευχαριστίες

Αισθάνομαι ιδιαίτερα την ανάγκη να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα Καθηγήτρια κα Πιστικού Βικτωρία για τη σημαντική της συμβολή στην προσπάθεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας. Οι κατευθύνσεις που παρείχε σε όλη την χρονική διάρκεια συγγραφής της εργασίας μου ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητικές, και διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της τελικής της μορφής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η τεχνολογική εξέλιξη δεν άφησε ανεπηρέαστο τον τρόπο λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δημιουργώντας νέα δεδομένα στον τρόπο διακυβέρνησης. Κύριος στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση της συμβολής των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην αντιμετώπιση του φαινομένου του δημοκρατικού ελλείμματος. Η εργασία εστιάζει ειδικότερα στα εργαλεία ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ηλεκτρονικής συμμετοχής και στις εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης, εξετάζοντας τον βαθμό στον οποίο βελτιώνουν την διακυβέρνηση και ενισχύουν την διαφάνεια, τη λογοδοσία και τη συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων.

Η έρευνα βασίζεται στην εμπειρική ποσοτική μεθοδολογία, περιλαμβάνοντας τη συλλογή πρωτογενών δεδομένων μέσω δομημένου ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο και τα ευρήματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης, ενώ απευθύνθηκε σε προσωπικό δημόσιου φορέα και σε πολίτες γενικότερα. Τα αποτελέσματα της έρευνας ελέγχθηκαν αρχικά για την αξιοπιστία τους με βάση τον δείκτη Cronbach's alpha, ενώ στη συνέχεια ακολούθησε περιγραφική στατιστική ανάλυση και συσχετίσεις μεταβλητών, με σκοπό την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν ότι η χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής συμβάλλει σημαντικά στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κυρίως μέσω της μείωσης της γραφειοκρατίας. Η χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής και εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης εμφανίζουν θετική αλλά περιορισμένη συμβολή στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος, κυρίως μέσω της ενίσχυσης της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της νομιμότητας. Παράγοντες όπως οι ψηφιακές δεξιότητες, το επίπεδο εκπαίδευση και η ποιότητα των ψηφιακών υπηρεσιών επηρεάζουν θετικά τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, ενώ η ηλικία παρουσιάζει αρνητική συσχέτιση με τους νεότερους πολίτες να κάνουν μεγαλύτερη χρήση.

Συμπερασματικά, η εργασία αναδεικνύει ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να λειτουργήσουν ως ουσιαστικά εργαλεία βελτίωσης της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης. Ωστόσο, για την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος η ενίσχυση της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών προϋποθέτει την ενημέρωση των πολιτών για

τις διαθέσιμες πλατφόρμες συμμετοχής, την αναβάθμιση τους, και κυρίως τη διαμόρφωση ισχυρής κουλτούρας ψηφιακής παιδείας.

Λέξεις – κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση, διακυβέρνηση, δημοκρατικό έλλειμμα, ψηφιακές τεχνολογίες,, ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονική συμμετοχή, τεχνητή νοημοσύνη, κουλτούρα ψηφιακής παιδείας.

ABSTRACT

Technological development has not left the way the European Union works unaffected, creating new data in the way it is governed. The main objective of this thesis is to investigate the contribution of digital technologies to improving governance in the European Union and addressing the phenomenon of the democratic deficit. The paper focuses in particular on e-government tools, e-participation and artificial intelligence applications, examining the extent to which they improve governance and enhance transparency, accountability and citizen participation in the decision-making process.

The research is based on the empirical quantitative methodology, including the collection of primary data through a structured questionnaire. The questionnaire was designed based on the theoretical background and the findings of the literature review, and was addressed to public sector staff and citizens in general. The results of the research were initially tested for their reliability based on the indicator Cronbach's alpha, followed by descriptive statistical analysis and correlations of variables, in order to answer the research questions.

The results of the survey show that the use of e-participation tools contributes significantly to improving governance in the European Union, notably by reducing red tape. The use of e-participation tools and AI applications show a positive but limited contribution to addressing the democratic deficit, notably through enhanced transparency, accountability and legitimacy. Factors such as digital skills, the level of education and the quality of digital services positively influence the use of digital technologies, while age shows a negative correlation with younger citizens making greater use.

In conclusion, the paper highlights that digital technologies can act as essential tools to improve European governance. However, in order to address the democratic deficit, strengthening the electronic participation of citizens requires informing citizens about the available participation platforms, upgrading them, and above all shaping a strong digital literacy culture.

Keywords: European Union, governance, democratic deficit, digital technologies, e-government, e-participation, artificial intelligence, digital literacy culture.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκής Ένωσης, και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος. Για την επίτευξη του στόχου αυτού η εργασία θα προσπαθήσει να απαντήσει στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- 1) Πώς συμβάλλουν οι ψηφιακές τεχνολογίες, όπως η ηλεκτρονική διακυβέρνηση και η τεχνητή νοημοσύνη, στην αύξηση της αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση;
- 2) Πώς συμβάλλουν οι ψηφιακές τεχνολογίες στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση;
- 3) Ποιοι είναι οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών από τους πολίτες και τους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης ;
- 4) Πώς μπορεί να βελτιωθεί η ηλεκτρονική συμμετοχή των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω ψηφιακών τεχνολογιών, ώστε να αντιμετωπιστεί το δημοκρατικό έλλειμμα;

Αναμφισβήτητα, βασικό χαρακτηριστικό της εποχής αποτελεί η ταχύτητα των τεχνολογικών εξελίξεων με την συνεχή εξέλιξη των ψηφιακών εργαλείων και των εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης. Για τον λόγο αυτό καθίσταται επιτακτική ανάγκη η εκ νέου εμπειρική διερεύνηση της επίδρασης των ψηφιακών τεχνολογιών, στην βελτίωση της διακυβέρνησης και της αντιμετώπισης του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στόχος του πρώτου κεφαλαίου είναι να παρουσιαστούν οι βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου να γίνει η κατάλληλη επιλογή που θα ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες της εργασίας για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Μεταξύ των διαφόρων θεωριών όπως ο νεολειτουργισμός και η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση, επιλέχθηκε η θεωρία του διακυβερνητισμού. Η επιλογή αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι η θεωρία αυτή αποτυπώνει με μεγαλύτερη ακρίβεια τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και συνδέεται άμεσα με το δημοκρατικό έλλειμμα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται βιβλιογραφική ανασκόπηση για να αναδειχθεί η επιστημονική συζήτηση γύρω από τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στην

βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος. Στόχος του κεφαλαίου είναι να αποτυπώσει τα μέχρι τώρα ερευνητικά αποτελέσματα, να τεκμηριωθεί το θεωρητικό πλαίσιο, να εντοπιστούν πιθανά ερευνητικά κενά, και να θεμελιωθεί το κατάλληλο υπόβαθρο για την σχεδίαση της εμπειρικής έρευνας που θα διεξαχθεί.

Στόχος του τρίτου κεφαλαίου είναι να παρουσιαστεί η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα, και να καθοριστεί το αναλυτικό πλαίσιο για την ανάδειξη των μεταβλητών και τις σχέσεις μεταξύ τους. Η μεθοδολογία που θα χρησιμοποιηθεί αναφέρεται στον τύπο της εμπειρικής ποσοτικής έρευνας, καθώς θα γίνει συλλογή και ανάλυση πρωτογενών δεδομένων μέσω δομημένου ερωτηματολογίου. Η επιλογή των μεταβλητών έγινε με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο και την βιβλιογραφία, συνδέοντας την δευτερογενή με την πρωτογενή έρευνα.

Το τέταρτο κεφάλαιο έχει ως στόχο να παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της ανάλυσης που προέκυψαν από τη συλλογή των απαντήσεων του ερωτηματολογίου στους ερωτώμενους. Καταρχήν διενεργήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας των απαντήσεων του ερωτηματολογίου με την χρήση του δείκτη Cronbach's Alpha. Στη συνέχεια, ακολούθησε περιγραφική στατιστική ανάλυση αποτελεσμάτων προκειμένου να γίνει καταγραφή και ανάλυση των στάσεων και των αντιλήψεων των συμμετεχόντων σχετικά με τη συγκεκριμένη έρευνα. Ολοκληρώνοντας την ανάλυση πραγματοποιήθηκε συσχέτιση μεταξύ ανεξάρτητων και μεσολαβητικών μεταβλητών, και μεταξύ μεσολαβητικών και εξαρτημένων μεταβλητών, προκειμένου να διερευνηθούν οι αλληλεπιδράσεις τους. Στόχος των ανωτέρω αναλύσεων είναι να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας.

Συμπερασματικά καταλήγουμε ότι η χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης συμβάλλουν στην βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κυρίως μέσω της μείωσης της γραφειοκρατίας. Επίσης, η χρήση τους συμβάλλει στην ενίσχυση της δικαιοσύνης και της οικονομικής ανάπτυξης. Επίσης, η χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής συμβάλλει θετικά αλλά σε μικρότερο βαθμό στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κυρίως μέσω της ενίσχυσης της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Αντίστοιχα μικρή είναι και η συμβολή της χρήσης εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης, τόσο στη βελτίωση της διακυβέρνησης μειώνοντας τη γραφειοκρατία, όσο και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος

ενισχύοντας την διαφάνεια και την νομιμότητα. Επίσης, οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών από τους πολίτες και έχουν θετική συσχέτιση είναι οι ψηφιακές δεξιότητες, η ποιότητα των ψηφιακών υπηρεσιών και το επίπεδο εκπαίδευσης. Η ηλικία παρουσιάζει αρνητική συσχέτιση κυρίως με τη χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης, υποδηλώνοντας μεγαλύτερη χρήση από τους νεότερους πολίτες, ενώ η εμπιστοσύνη στους θεσμούς δεν φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τη χρήση ψηφιακών εργαλείων. Τέλος, η βελτίωση της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ενημέρωσης των πολιτών για τις διαθέσιμες πλατφόρμες, της αναβάθμισης των υπαρχουσών πλατφορμών και κυρίως μέσω της ενίσχυσης της κουλτούρας ψηφιακής παιδείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το παρόν κεφάλαιο έχει ως στόχο να παρουσιάσει το θεωρητικό πλαίσιο, δίνοντας έμφαση στον διακυβερνητισμό ως βασική θεωρία λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκτός από την θεωρία του διακυβερνητισμού υπάρχουν και άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως ο νεολειτουργισμός που αναδεικνύει το ρόλο των υπερεθνικών οργάνων, και η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση η οποία αντιλαμβάνεται την άσκηση εξουσίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε πολλαπλά επίπεδα διακυβέρνησης. Ωστόσο, στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε η θεωρία του διακυβερνητισμού καθώς αποτυπώνει με μεγαλύτερη ακρίβεια την πραγματική διάσταση λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Nugent, 2012; Doran et al, 2023). Επιπλέον, η συγκεκριμένη θεωρία συνδέεται άμεσα με το ζήτημα του δημοκρατικού ελλείμματος, καθώς αναδεικνύει την κυριαρχία των κρατών – μελών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, επηρεάζοντας τη διαφάνεια τη λογοδοσία και τη συμμετοχή των πολιτών (Nugent, 2012; Fabbrini, 2016).

1.1 Η έννοια του Διακυβερνητισμού στην Ε.Ε.

Ο διακυβερνητισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί το βασικό θεωρητικό υπόβαθρο της μελέτης, καθώς ερμηνεύει τις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων μέσα από τη συνεργασία των κρατών – μελών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα ιδιότυπο «*sui generis*» υπερεθνικό οργανισμό, ο οποίος απαρτίζεται από ένα σύμπλεγμα κρατών – μελών, με σκοπό την συνεργασία σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και θεσμικό επίπεδο. Σε αντίθεση με άλλες μορφές διεθνούς οργάνωσης, όπως είναι για παράδειγμα οι Ηνωμένες Πολιτείες ή το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ευρωπαϊκή Ένωση, συνιστά ένα ιδιαίτερο και μοναδικό παράδειγμα διακυβέρνησης, η οποία συνδυάζει τόσο υπερεθνικά όσο και διακυβερνητικά στοιχεία (Nugent, 2012).

Αναμφισβήτητα, ο διακυβερνητισμός στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ερμηνεύεται ως μια θεωρητική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην αντίληψη ότι τα κράτη - μέλη αποτελούν τους κύριους φορείς δράσης στις διαδικασίες λήψεως των αποφάσεων, στο πλαίσιο της συνεργασίας και της επίτευξης κοινών στόχων. Φυσικά, τα κράτη – μέλη έχουν τον πλήρη έλεγχο για την έκταση και τη φύση της συνεργασίας αυτής, προκειμένου οι συμφωνίες που

επιδιώκονται σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος, να μην υπονομεύουν την εθνική κυριαρχία άμεσα (Nugent, 2012).

Σύμφωνα με την ρεαλιστική παράδοση, ο τρόπος που εφαρμόζεται ο διακυβερνητισμός στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αναδεικνύει την κυριαρχία των κρατών στην διαμόρφωση των πολιτικών. Τα κράτη διαδραματίζοντας πρωταγωνιστικό ρόλο στην παραγωγή των εκροών σε επίπεδο ευρωπαϊκής ένωσης, καθορίζουν συγχρόνως την κατεύθυνση και τον ρυθμό της διαδικασίας για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Οι αποφάσεις οι οποίες αναπτύσσονται και διαμορφώνονται κυρίως από τις εθνικές κυβερνήσεις, στα πλαίσια του διακυβερνητισμού, βασίζονται στη συνεργασία μεταξύ των κρατών και στην σύγκλιση των συμφωνιών (Nugent, 2012).

Είναι ανάγκη να αναφερθεί ότι, εξαιτίας των ιδιαίτερων εθνικών χαρακτηριστικών που έχει κάθε κράτος - μέλος της ευρωπαϊκής ένωσης, δημιουργούνται διαφορετικές προσεγγίσεις μεταξύ των κρατών, με στόχο την επίτευξη στόχων που ταιριάζουν στα δικά τους εθνικά χαρακτηριστικά. Η προάσπιση των εθνικών συμφερόντων, τα οποία εμπεριέχουν στοιχεία των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, δημιουργούν προβλήματα σε επίπεδο διακυβερνητισμού, καθώς οι αντιλήψεις στους περισσότερους τομείς διαφέρουν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στα πλαίσια της διακυβέρνησης, να βασίζεται στην «λογική της διαφοροποίησης» και όχι στην «λογική της ολοκλήρωσης» (Nugent, 2012).

Η θεσμοθέτηση της αρχής του συντονισμού στη συνθήκη του Μάαστριχτ, και η αναγνώριση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ως επίσημου εκτελεστικού οργάνου στη συνθήκη της Λισαβόνας, αποτελούν την επιτομή του διακυβερνητικού χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Fabbri, 2016). Παράλληλα, η δημιουργία θέσης Υπατου εκπροσώπου για την ΚΕΠΠΑ, με την ταυτόχρονη τοποθέτησή του στο Συμβούλιο των Υπουργών και στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, δημιούργησε συνθήκες απόλυτου ελέγχου των κρατών στις αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής (Decker, 2002).

Ολοκληρώνοντας την εννοιολογική προσέγγιση του διακυβερνητικού χαρακτήρα της ευρωπαϊκής ένωσης, κρίνεται απαραίτητο να παρουσιαστούν τα κυριότερα διακυβερνητικά χαρακτηριστικά, με τα οποία λαμβάνονται οι αποφάσεις και διαμορφώνονται δημόσιες πολιτικές. Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά είναι ότι η λήψη των τελικών αποφάσεων στους περισσότερους τομείς λαμβάνονται σε εθνικό

επίπεδο, παρά το γεγονός ότι προηγούνται διαβουλεύσεις των εταίρων προκειμένου να ληφθούν κοινές αποφάσεις. Ένα άλλο χαρακτηριστικό του διακυβερνητικού χαρακτήρα της Ένωσης, είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία των αποφάσεων που λαμβάνονται προϋποθέτουν ομόφωνη έγκριση των κρατών - μελών. Τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκού Συμβουλίου όπου η εκπροσώπηση γίνεται από τους αρχηγούς των κρατών μελών, όσο και σε επίπεδο του Συμβουλίου Υπουργών, οι περισσότερες αποφάσεις απαιτούν ομόφωνη έγκριση. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί στα χαρακτηριστικά ο ρόλος των κύριων «υπερεθνικών πολιτικών αντιπάλων», στη διαδικασία διαμόρφωσης δημόσιων πολιτικών. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως υπερεθνικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχουν βασικό ρόλο την εξέταση των θεμάτων στα πλαίσια του συνόλου της ένωσης, και όχι στην εστίαση τους με γνώμονα τα εθνικά συμφέροντα (Nugent, 2012).

1.2 Περιορισμοί και εναλλακτικές θεωρητικές προσεγγίσεις

Προκειμένου να εξηγηθεί πλήρως η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η συμμετοχή των πολιτών, οι θεωρίες του διακυβερνητισμού και του δημοκρατικού ελλείμματος, παρουσιάζουν σημαντικούς περιορισμούς. Παρά το γεγονός ότι ο διακυβερνητισμός δίνει έμφαση στην επιρροή των κρατών – μελών στη λήψη των αποφάσεων, ωστόσο παραβλέπει τον ρόλο των υπερεθνικών οργάνων, περιορίζοντας την κατανόηση του λειτουργικού χαρακτήρα της Ένωσης, που οδηγεί στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση (Nugent, 2012; Fabbrini, 2016). Παράλληλα, η θεωρία του δημοκρατικού ελλείμματος επικεντρώνεται στην έλλειψη νομιμοποίησης των θεσμικών οργάνων, τον ανεπαρκή έλεγχο και την απουσία λογοδοσίας, καθώς και την έλλειψη κοινής ταυτότητας. Ωστόσο, δεν λαμβάνει υπόψη τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών όπως είναι η ηλεκτρονική διακυβέρνηση και η ηλεκτρονική συμμετοχή, που συμβάλλουν στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών (Azman, 2011; Doran et al, 2023).

Για την ανάλυση της λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν αναπτυχθεί εναλλακτικές θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως είναι η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και ο νεολειτουργισμός. Η θεωρία της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης αντιλαμβάνεται την Ευρωπαϊκή Ένωση ως οργανωμένη πολιτεία, στην οποία η εξουσία ασκείται σε πολλαπλά επίπεδα διακυβέρνησης. Παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα

των εθνικών κυβερνήσεων δεν δέχεται τη θέση ότι αυτές κυριαρχούν στην λήψη των αποφάσεων. Αντίστοιχα ο νεολειτουργισμός θεωρεί ότι οι εθνικές ελίτ στρέφονται περισσότερο σε υπερεθνικά επίπεδα ενδιαφέροντος, την αναβάθμιση των κοινών συμφερόντων, και είναι υπέρ της διαδικασίας ολοκλήρωσης. Υποστηρίζει ότι τα υπερεθνικά όργανα αποκτούν μεγαλύτερη επιρροή στη λήψη των αποφάσεων, ενώ τα κράτη – μέλη χάνουν μέρος της επιρροής τους (Nugent, 2012).

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάστηκαν βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωση και τις ψηφιακές τεχνολογίες. Ειδικότερα, αναδείχθηκαν ο διακυβερνητισμός, το δημοκρατικό έλλειμμα και η χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών στην βελτίωση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών. Η επιλογή του διακυβερνητισμού σε σχέση με τις υπόλοιπες θεωρίες, έγινε επειδή ο διακυβερνητισμός αντικατοπτρίζει τον πραγματικό τρόπο με τον οποίο τα κράτη – μέλη ασκούν σημαντική επιρροή, επηρεάζοντας την λήψη των αποφάσεων. Σε αντίθεση με τις εναλλακτικές θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες δίνουν έμφαση στην ενίσχυση της επιρροής των υπερεθνικών οργάνων, ο διακυβερνητισμός αντιπροσωπεύει την πραγματική διάσταση λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Nugent, 2012; Doran et al, 2023).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Ο στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι να διερευνηθεί η υπάρχουσα βιβλιογραφία που σχετίζεται με τον διακυβερνητικό χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το δημοκρατικό έλλειμμα, και τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διακυβέρνησης και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος. Η διερεύνηση αυτή θα βοηθήσει να τεκμηριωθεί το θεωρητικό πλαίσιο και να εντοπιστούν πιθανά ερευνητικά κενά. Η βιβλιογραφία συνεισφέρει στην έρευνα, παρέχοντας το κατάλληλο υπόβαθρο για τη σχεδίαση της ποσοτικής έρευνας που θα διεξαχθεί με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου. Με τον τρόπο αυτό θα προσδιοριστούν οι κατάλληλες μεταβλητές που θα χρησιμοποιηθούν, ενισχύοντας την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της έρευνας.

2.1 Ο Διακυβερνητικός χαρακτήρας των κεντρικών οργάνων της Ε.Ε.

2.1.1 Επιτροπή και Διακυβερνητισμός.

Η Επιτροπή αποτελεί ένα υπερεθνικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. το οποίο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ευρωπαϊκή διακυβέρνηση. Σύμφωνα με τον κανονιστικό ορισμό η ευρωπαϊκή διακυβέρνηση, ερμηνεύεται ως μια πλουραλιστική πολιτική ρύθμιση. Οι αποφάσεις των εθνικών κυβερνήσεων, αποκεντρώνονται και εκτοπίζονται μέσα από μια πληθώρα πολυεπίπεδων οργανισμών και θεσμών της κοινωνίας (Nugent, 2012).

Οι πολλαπλές αρμοδιότητες της Επιτροπής, συντελούν καθοριστικά στη διαμόρφωση του διακυβερνητικού της χαρακτήρα. Καταρχήν, αποτελεί τον εισηγητή χάραξης πολιτικών και νομοθεσίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, η Επιτροπή θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη και εξωτερικές φωνές, όπως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο Υπουργών κ.α., προκειμένου οι προτάσεις της να τυγχάνουν αποδοχής. Με τον τρόπο αυτό, τα συγκεκριμένα όργανα και οι φορείς εμπλέκονται στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικών και νομοθετημάτων, δίνοντας μια διακυβερνητική διάσταση στις διαδικασίες αυτές. Με άλλα λόγια, η Επιτροπή λειτουργεί ως εντολοδόχος των κρατών – μελών της Ένωσης, λαμβάνοντας κατευθυντήριες γραμμές μέσα από το Συμβούλιο Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Nugent, 2012).

Παράλληλα, η Επιτροπή λειτουργεί και ως εκτελεστικός παράγοντας στην εφαρμογή πολιτικών και νομοθεσίας. Ο εκτελεστικός χαρακτήρας της Επιτροπής, αφορά κυρίως στη διαχείριση, την εποπτεία, καθώς και στην εφαρμογή των πολιτικών σε σημαντικά θέματα. Η στενή συνεργασία που έχει με επιτροπές των εθνικών κυβερνήσεων, στο πλαίσιο θέσπισης κανόνων, αναδεικνύει τον διακυβερνητικό χαρακτήρα της. Επίσης, αποτελεί τον θεματοφύλακα του νομικού πλαισίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, διασφαλίζοντας την τήρηση της νομοθεσίας. Η διασφάλιση αυτή προϋποθέτει την στενή συνεργασία της Επιτροπής με τα κράτη – μέλη τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, όπως το Συμβούλιο Υπουργών. Τέλος, ο διαμεσολαβητικός και συμφιλιωτικός ρόλος που έχει, καθώς και η προώθηση του γενικού συμφέροντος, αποτελούν σημαντικές αρμοδιότητες που έχει επωμιστεί η Επιτροπή (Nugent, 2012).

Παράλληλα, ο διακυβερνητικός χαρακτήρας της Επιτροπής διαφαίνεται και μέσα από τη χρήση συγκεκριμένων εργαλείων διακυβέρνησης. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι η Πράσινη και Λευκή Βίβλος, και η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού (ΑΜΣ) (Shore, 2011). Η Πράσινη Βίβλος αναφέρεται σε έγγραφα της Επιτροπής που καλούν τους πολίτες σε δημόσια διαβούλευση των προτάσεών της, με στόχο να συμπεριλάβει τις απόψεις των πολιτών, δίνοντάς τους χώρο για συμμετοχή και συνδιαμόρφωση των δημόσιων αποφάσεων (Europa.eu). Ωστόσο, οι αποφάσεις που λαμβάνονται δεν αντανakλούν τη συμμετοχή των κοινοβουλίων, αλλά κυρίως των κυβερνήσεων και εξειδικευμένων ομάδων με τεχνοκρατικό υπόβαθρο (Shore, 2011).

Αντίστοιχα, η Λευκή Βίβλος αποτελεί ένα άλλο σημαντικό εργαλείο ευρωπαϊκής διακυβέρνησης που χρησιμοποιείται από την Επιτροπή. Στην ουσία αποτελεί συνέχεια της Πράσινης Βίβλου οι οποίες περιέχουν προτάσεις της Επιτροπής για συγκεκριμένες δράσεις, έπειτα από την διαβούλευση που έγινε στα πλαίσια της Πράσινης Βίβλου (Europa.eu). Με την Λευκή Βίβλο, αναδείχθηκαν σημαντικές αρχές της χρηστής διακυβέρνησης, όπως η συμμετοχικότητα των πολιτών, η διαφάνεια, η λογοδοσία, η αποτελεσματικότητα και η συνοχή. Με άλλα λόγια με την Λευκή Βίβλο, η Επιτροπή εμπλούτισε τον όρο «ευρωπαϊκή διακυβέρνηση» με την «χρηστή διακυβέρνηση». Ωστόσο, και σε αυτή την περίπτωση αναδεικνύεται η ευρωπαϊκή διακυβέρνηση σε ένα σύστημα πολυεπίπεδο και τεχνοκρατικό (Börzel, 2008; Shore, 2011).

Τέλος, ένα σημαντικό εργαλείο διακυβερνητισμού, αποτελεί η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού (ΑΜΣ), η οποία δημιουργήθηκε με σκοπό να ενισχύσει την απασχόληση,

ενώ στη συνέχεια επεκτάθηκε και σε άλλους ευαίσθητους τομείς. Αποτελεί μια διαδικασία μη δεσμευτικού χαρακτήρα, μέσα από την οποία τα κράτη συντονίζουν και οργανώνουν την ανταλλαγή εμπειριών, γνώσεων και βέλτιστων πρακτικών με σκοπό την επίτευξη κοινών στόχων (Regent, 2003). Παρά το γεγονός όμως ότι η ΑΜΣ παρουσιάζεται ως μια συμμετοχική και συμπεριληπτική διαδικασία, στην πράξη παραμερίζεται ο ρόλος των κοινοβουλίων και η συμμετοχή των πολιτών (Shore, 2011).

2.1.2 Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Διακυβερνητισμός.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελεί τον μοναδικό αντιπροσωπευτικό θεσμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς τα μέλη του εκλέγονται άμεσα από τους ευρωπαίους πολίτες. Η ανισορροπία της δημοκρατικής νομιμότητας που δημιούργησαν οι αποφάσεις των εθνικών κυβερνήσεων να μεταφέρουν την επιρροή τους σε ένα υπερεθνικό επίπεδο διακυβέρνησης, τις υποχρέωσε σε αποκατάσταση της ισορροπίας αυτής, με τη δημιουργία και ενδυνάμωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Rittberger, 2003).

Παρά το γεγονός ότι οι εξουσίες του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου ήταν αρχικά αρκετά περιορισμένες, με την πάροδο των χρόνων κατάφερε να ενισχύσει σημαντικά τον θεσμικό του ρόλο. Στην ιδρυτική συνθήκη του Παρισιού το 1951, η Κοινή Συνέλευση όπως αρχικά ονομαζόταν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε μόνο εποπτικές εξουσίες. Ωστόσο σήμερα ασκεί εξουσία και επιρροή σε νομοθετικό, δημοσιονομικό, και εποπτικό επίπεδο (Nugent, 2012).

Σε νομοθετικό επίπεδο διακρίνουμε τρεις βασικές νομοθετικές διαδικασίες, στις οποίες το Κοινοβούλιο συμμετέχει με διαφορετικό βαθμό επιρροής. Πρόκειται για τη διαδικασία διαβούλευσης, τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, και την διαδικασία συγκατάθεσης. Στη διαδικασία διαβούλευσης το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση τελικών αποφάσεων, ούτε ασκεί καμία σημαντική επιρροή. Ωστόσο, έχει ισχυρή επιρροή στην έκβαση των αποφάσεων που προτείνει η Επιτροπή, στη «συνήθης νομοθετική διαδικασία». Με τη διαδικασία αυτή αναβαθμίστηκε σημαντικά ο ρόλος του, καθώς του δίνει το δικαίωμα άσκησης αρνησικυρίας (βέτο). Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η εφαρμογή της συνήθης νομοθετικής διαδικασίας, επεκτάθηκε στους περισσότερους τομείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμβάλλοντας στην ενδυνάμωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τέλος, η

διαδικασία της συγκατάθεσης αποτελεί μια διαδικασία η οποία δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ για τη θέσπιση «κανονικής νομοθεσίας», αλλά περιορισμένα και για ειδικά μέτρα, όπως είναι η ένταξη νέων κρατών ή απόκτηση ιθαγένειας (Nugent, 2012).

Σε δημοσιονομικό επίπεδο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση και χάραξη των οικονομικών προγραμματισμών στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σημείο αναφοράς για την αύξηση της επιρροής του σε ότι αφορά το δημοσιονομικό σκέλος, υπήρξε η συμμετοχή του στη Διοργανική Συμφωνία το 1988. Με την Συμφωνία αυτή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε συνεργασία με την Επιτροπή και το Συμβούλιο Υπουργών έπρεπε από κοινού να εγκρίνουν το μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό πλαίσιο, το οποίο ουσιαστικά αντανάκλασε τη δημοσιονομική προοπτική. Επίσης, με την κατάργηση της διάκρισης υποχρεωτικών και μη υποχρεωτικών δαπανών ενισχύθηκε περαιτέρω η θέση του, καθιερώνοντάς το ως ισότιμη αρχή με το Συμβούλιο των Υπουργών στην άσκηση αρμοδιοτήτων για τον προϋπολογισμό. (Nugent, 2012).

Ταυτόχρονα, ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε ότι αφορά το δημοσιονομικό σκέλος ενισχύθηκε με τη μεταφορά του ευρωπαϊκού εξαμήνου από το μη δεσμευτικό στο δεσμευτικό δίκαιο. Ο κανονισμός της «εξάδας», στα πλαίσια του αναμορφωμένου πλαισίου οικονομική διακυβέρνησης της Ε.Ε. προβλέπει, τη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου μέσα από τον «οικονομικό διάλογο», ενισχύοντας έτσι τη θέση του. Ωστόσο, η ενίσχυση αυτή περιορίζεται σε συμβουλευτικού χαρακτήρα διαδικασία, χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα ουσιαστικής κοινοβουλευτικής συμμετοχής στο πλαίσιο συντονισμού της οικονομικής διακυβέρνησης (Fasone, 2012).

Συνοψίζοντας, ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε δημοσιονομικό επίπεδο έχει αναβαθμιστεί με την πάροδο του χρόνου. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι σε επίπεδο προϋπολογισμών έχει καθιερωθεί ως ισότιμη αρχή έναντι του Συμβουλίου των Υπουργών, στα πλαίσια της νέας οικονομικής διακυβέρνησης ο ρόλος του φαίνεται να είναι και πάλι αδύναμος. Περιορίζεται σε συμβουλευτικού χαρακτήρα συνεργασίες με τα εθνικά κοινοβούλια, χωρίς να έχει δικαίωμα ουσιαστικής συμμετοχής στη λήψη των αποφάσεων (Fasone, 2012).

Τέλος, η εποπτεία ήταν η πρώτη μορφή εξουσιών για την Κοινή Συνέλευση, προκάτοχο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, που της παραχωρήθηκε το 1951 στη Συνθήκη του Παρισιού (Rittberger, 2003). Μέσα από τον κοινοβουλευτικό έλεγχο, τα εκτελεστικά

όργανα που αποτελούν τους εντολοδόχους και είναι υπεύθυνα για την λήψη αποφάσεων και την εφαρμογή τους, θα πρέπει να δικαιολογούν τις πολιτικές τους στα κοινοβούλια που είναι ο εντολέας τους. Η δικαιολόγηση αυτή γίνεται μέσα από την παροχή επαρκών πληροφοριών για την ικανοποίηση των αιτημάτων των πολιτών, έτσι ώστε τα κοινοβούλια, να μπορούν να προβούν σε έλεγχο τήρησης της νομιμότητας από την εκτελεστική εξουσία (Raube, 2015). Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο όπως και όλα τα εθνικά κοινοβούλια, δυσκολεύεται να ασκήσει τις εξουσίες ελέγχου και εποπτείας της εκτελεστικής αρχής. Οι λόγοι της δυσκολίας προέρχονται καταρχήν από το ίδιο το κοινοβούλιο, καθώς δεν διαθέτει τους αναγκαίους πόρους και τις ειδικές γνώσεις για επαρκή εποπτεία και παρακολούθηση εφαρμογής των πολιτικών της εκτελεστικής εξουσίας. Επιπρόσθετα, σημαντικοί λόγοι δυσκολίας προέρχονται και από την εκτελεστική αρχή, η οποία δεν βλέπει με καλό μάτι το ενδεχόμενο να αποτελεί αντικείμενο ελέγχου και εποπτείας από άλλα όργανα (Nugent, 2012).

2.1.3 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Διακυβερνητισμός.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποτελεί το σημαντικότερο και το κατεξοχήν διακυβερνητικό θεσμικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η θέσπισή του έγινε επίσημα στη Συνθήκη των Παρισίων το 1974, με σκοπό την ανταλλαγή ιδεών, την προώθηση της αμοιβαίας κατανόησης σε ανώτατο επίπεδο, και τη διαμόρφωση πολιτικών προσανατολισμών και στρατηγικών σχεδιασμών. Απαρτίζεται από τους αρχηγούς των κρατών ή κυβερνήσεων, τον Πρόεδρο της Επιτροπής και τον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης που είναι αρμόδιος για την (ΚΕΠΠΑ). Στη Συνθήκη της Λισαβόνας θεσπίστηκε η δημιουργία νέας θέσης Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ο οποίος δεν μπορεί να ασκεί εθνικό αξίωμα, εκλέγεται με ειδική πλειοψηφία, και η θητεία του έχει διάρκεια δύομισι έτη με δυνατότητα ανανέωσης (Nugent, 2012). Η θέσπιση μιας σχετικά μόνιμης θέσης, έδωσε νέα δυναμική στον διακυβερνητικό χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι εθνικές προτιμήσεις των κρατών – μελών μπήκαν σε δεύτερη μοίρα, καθώς το πρόσωπο που ενσαρκώνει τον ρόλο του προέδρου έδωσε έμφαση στη θεσμική συνέχεια της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, λειτουργώντας στη βάση επίτευξης ευρωπαϊκών συμφερόντων και όχι εθνικών. Η ύπαρξη ενός ακόμα μόνιμου ηγετικού προσώπου, οδήγησε στην ανάγκη για αντικατάσταση του ανταγωνισμού με τη συνεργασία, καθώς αμφότερα τα προεδρικά μέλη των οργάνων επιδιώκουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση (Foret, 2014).

Παρά το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ασκεί σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση λήψης των αποφάσεων, ωστόσο δεν ασκεί τη λειτουργία του νομοθέτη. Τη νομοθετική διαδικασία διαμορφώνουν από κοινού το Συμβούλιο Υπουργών με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, έπειτα από προτάσεις της Επιτροπής, με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ωστόσο να δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές. Αποτελεί πάντως χαρακτηριστικό στοιχείο του διακυβερνητισμού το γεγονός ότι οι ηγέτες που απαρτίζουν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενεργούν σχεδόν πάντα ομόφωνα, ενώ επικεντρώνονται συνήθως σε θέματα «πολύ υψηλής πολιτικής» (Nugent, 2012). Στο τέλος των συνεδριάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, οι οποίες συχνά αναφέρονται ως Σύνοδοι Κορυφής, προκειμένου να καθοριστεί η πολιτική ατζέντα, τα μέλη, έπειτα από ομοφωνία εγκρίνουν ένα έγγραφο το οποίο ονομάζεται «Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου». Τα συμπεράσματα αυτά προσδιορίζουν τα κοινά ζητήματα, μέσα από τα οποία η Επιτροπή θα πάρει κατευθυντήριες γραμμές, και θα διαμορφώσει κατάλληλες προτάσεις προκειμένου να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα (General Secretariat of the Council, 2024). Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεν είναι απλά ένας φορέας «υψηλής πολιτικής», χωρίς αντίκτυπο στην καθημερινή δημόσια δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς λειτουργεί ως μεγεθυντικός φακός των δομικών αλλαγών που συντελούνται, μέσα από τη χάραξη δημόσιων πολιτικών (Foret, 2014).

2.1.4 Συμβούλιο Υπουργών και Διακυβερνητισμός.

Το Συμβούλιο Υπουργών αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαδραματίζοντας καθοριστικό ρόλο στη χάραξη και διαμόρφωση πολιτικών. Δημιουργήθηκε από τις δύο Συνθήκες της Ρώμης το 1957, την (ΕΟΚ) και την (ΕΚΑΕ), και αποτελεί το κύριο όργανο λήψης των αποφάσεων. Οι αρμοδιότητες και λειτουργίες του διακρίνονται σε τρεις κύριες κατηγορίες, τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη διαμεσολαβητική λειτουργία (Nugent, 2012).

Η νομοθετική λειτουργία αποτελεί μια από τις κύριες αρμοδιότητες του Συμβουλίου. Στους τομείς όπου εφαρμόζεται η «Κοινοτική Μέθοδος», η οποία χρησιμοποιείται για την κατάρτιση της νομοθεσίας, το Συμβούλιο δεν λειτουργεί ανεξάρτητα και η δράση του περιορίζεται, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις συναποφασίζει μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Μια άλλη σημαντική λειτουργία του Συμβουλίου είναι η εκτελεστική, η οποία εφαρμόζεται κυρίως μέσα από την εξωτερική πολιτική και την πολιτική άμυνας. Στους τομείς αυτούς, οι κύριες διαδικασίες λήψης των αποφάσεων

έχουν καθαρά διακυβερνητικό χαρακτήρα, καθώς έχει αποκλειστική εξουσία, μετά από τις κατευθυντήριες γραμμές φυσικά του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Τέλος, σημαντική χαρακτηρίζεται και η διαμεσολαβητική λειτουργία, καθώς προκειμένου μια πολιτική να έχει επιτυχής κατάληξη τα μέλη του Συμβουλίου θα πρέπει να διαθέτουν την ικανότητα του συμβιβασμού και της συναίνεσης (Nugent, 2012).

Το Συμβούλιο Υπουργών χαρακτηρίζεται από μια πολυεπίπεδη διοικητική δομή, η οποία αποτελείται από διάφορες οντότητες οι οποίες αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους προκειμένου να ολοκληρωθούν τα στάδια λήψης μιας απόφασης. Οι οντότητες αυτές ιεραρχικά αποτελούνται από τις ομάδες εργασίας, την Επιτροπή Μόνιμων Αντιπροσώπων (EMA), επιτροπές υψηλού επιπέδου, και την σύνθεση του εκάστοτε Υπουργικού Συμβουλίου που λαμβάνει την τελική απόφαση (Fouilleux, 2005).

Με την ολοκλήρωση των διεργασιών για τη λήψη μιας απόφασης, όπου εμπλέκονται οι ομάδες εργασίας, η (EMA) και οι υπόλοιπες επιτροπές, οι υποθέσεις αποστέλλονται για τελική έγκριση στο Συμβούλιο Υπουργών. Περίπου το 70% των θεμάτων εκτιμάτε ότι επιλύεται σε επίπεδο ομάδων εργασίας, ενώ περίπου το 20% σε επίπεδο EMA, αφήνοντας ένα μικρό ποσοστό για διαβούλευση και επίλυση στους Υπουργούς (Nugent, 2012). Παρά το γεγονός ότι οι ομάδες εργασίας ιεραρχικά βρίσκονται στο χαμηλότερο επίπεδο στην διοικητική δομή, ωστόσο αποτελούν σημαντικό διακυβερνητικό στοιχείο. Μέσα από τις διαπραγματεύσεις επιτυγχάνουν επίτευξη συμφωνίας στις περισσότερες υποθέσεις, αξιοποιώντας την τεχνογνωσία και την εμπειρία που έχουν. Επομένως, οι ομάδες εργασίας λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στην διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Επίσης, υπάρχει εσκεμμένη ασάφεια των ορίων ανάμεσα σε τεχνικό και πολιτικό επίπεδο. Τόσο οι ομάδες εργασίας όσο και η EMA δεν προσδιορίζουν επακριβώς τα όρια ανάμεσα σε τεχνικό και πολιτικό επίπεδο και λειτουργούν ανάλογα την περίπτωση, προκειμένου να παρακαμφθούν εμπόδια και αντιδράσεις από ομάδες πίεσης και συμφερόντων. Αυτό το τεχνικο-πολιτικό χάσμα και η ανακρίβεια της διάκρισης, λειτουργεί ως ένα σημαντικό εργαλείο για την επίτευξη διατομεακού και διακυβερνητικού συμβιβασμού, για την επιτυχής κατάληξη στην λήψη μιας απόφασης (Fouilleux, 2005). Η διαδικασία λήψης μιας απόφασης στο Συμβούλιο Υπουργών γίνεται με τρεις τρόπους, με ομοφωνία, με ειδική πλειοψηφία, και με απλή πλειοψηφία. Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις εφαρμόζεται η ειδική πλειοψηφία, με πεδίο εφαρμογής κυρίως τον νομοθετικό τομέα (Nugent, 2012).

2.2 Το Δημοκρατικό Έλλειμμα των κεντρικών οργάνων της Ε.Ε.

2.2.1 Επιτροπή και Δημοκρατικό Έλλειμμα

Ο θεσμικός σχεδιασμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε συνδυασμό με τις διαδικασίες εξαγωγής των εκροών, για την επίλυση των αιτημάτων των Ευρωπαίων πολιτών δεν λειτουργούν με τον πλέον δημοκρατικό τρόπο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως εξέχον θεσμικό όργανο της Ένωσης, έχει τις δικές της παθογένειες που συμβάλλουν στην αποδυνάμωση του δημοκρατικού χαρακτήρα της. Καταρχήν, παρά την εκχώρηση υπερβολικά μεγάλης πολιτικής εξουσίας που απολαμβάνει, δεν αποτελεί ένα αιρετό θεσμικό όργανο (Azman, 2011). Επίσης, δεν λαμβάνει τη νομιμοποίησή της από τον λαό, καθώς τα μέλη της δεν εκλέγονται άμεσα από τη λαϊκή ψήφο, αλλά προτείνονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Στη Συνθήκη της Λισαβόνας, προκειμένου να αμβλυνθεί το φαινόμενο του δημοκρατικού ελλείμματος, ορίστηκε ότι ο Πρόεδρος προτείνεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και στη συνέχεια εκλέγεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Κατόπιν, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σε συνεργασία με τον εκλεγμένο Πρόεδρο καταρτίζουν τον κατάλογο με τα μέλη της Επιτροπής, ο οποίος υπόκειται σε έγκριση σε σώμα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Nugent, 2012).

Ωστόσο, η έλλειψη νομιμοποίησης εξακολουθεί να υφίσταται, καθώς παρά το γεγονός ότι οι αρχηγοί των κρατών είναι έμμεσα νομιμοποιημένοι από τα εθνικά τους κοινοβούλια, η λαϊκή βάση δεν γνωρίζει το πρόσωπο που προτείνεται για Επίτροπος. Παράλληλα, η απουσία λογοδοσίας του σώματος της Επιτροπής, συντηρεί το δημοκρατικό έλλειμμα, καθώς η Επιτροπή δεν φέρει ευθύνες για τις αποφάσεις της, και δεν υπόκειται σε έλεγχο από τους ευρωπαίους πολίτες. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο συντήρησης του δημοκρατικού ελλείμματος, είναι το γεγονός ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται απομακρυσμένα στην έδρα της Επιτροπής στις Βρυξέλλες. Η αδυναμία ουσιαστικού ελέγχου λόγω απόστασης, δίνει την εντύπωση στους πολίτες ότι οι εθνικές κυβερνήσεις λειτουργούν σαν καρτέλ. Τέλος, η χρησιμοποίηση από την Επιτροπή των εργαλείων της Πράσινης και Λευκής Βίβλου, και της (ΑΜΣ), παρά το επιφανειακό πρόσχημα της συμμετοχικότητας των πολιτών, υπονομεύουν τις αγαθές προθέσεις των συντακτών τους. Η υπερβολική ανάθεση εξουσιών σε τεχνοκράτες, και ο παραγκωνισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου δεν αφήνουν αρκετά περιθώρια συμμετοχής και ελέγχου από τους Ευρωπαίους πολίτες, αποδυναμώνοντας τη λογοδοσία, και ενισχύοντας το φαινόμενο του δημοκρατικού ελλείμματος (Azman, 2011).

2.2.2 Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Δημοκρατικό Έλλειμμα

Παρά το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελεί το μόνο άμεσα εκλεγμένο από τον λαό θεσμικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωστόσο οι δημοκρατικές του δικαιοδοσίες υπονομεύονται και αμφισβητούνται. Η αμφισβήτηση αυτή αναδεικνύεται μέσα από το πρίσμα της θεσμικής οργάνωσης της Ένωσης, αλλά και της ανάθεσης αρμοδιοτήτων και εξουσιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Αναντίρρητα, το σημαντικότερο θεσμικό κενό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο διογκώνει το δημοκρατικό έλλειμμα, είναι η αδυναμία του να ασκήσει ουσιαστικό έλεγχο στην Επιτροπή που αποτελεί την εκτελεστική εξουσία, όπως συμβαίνει στα εθνικά κοινοβούλια. Αυτό σημαίνει ότι στερείται εν μέρει το σημαντικότερο δικαίωμα ενός λαϊκού αντιπροσωπευτικού οργάνου σε ένα κοινοβουλευτικό σύστημα, το δικαίωμα δηλαδή να διορίζει και να απολύει τα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας (Decker, 2002). Επίσης, υπάρχει μια ανισορροπία μεταξύ της εντολής εκπροσώπησης και των αρμοδιοτήτων του κοινοβουλίου, υπονομεύοντας τον θεσμικό του ρόλο. Με άλλα λόγια το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως αιρετό όργανο, δεν έχει την εξουσία που αντιστοιχεί στην δημοκρατική του νομιμοποίηση (Azman, 2011).

Σημαντική επίδραση στη μεγέθυνση του δημοκρατικού ελλείμματος έχει και ο περιορισμένος ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε κρίσιμους τομείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένας από αυτούς είναι η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), η οποία χαρακτηρίζεται από μια πολυεπίπεδη διακυβέρνηση όπου η δημοκρατική και κοινοβουλευτική λογοδοσία αποτελεί ένα δύσκολο έργο (Raube, 2015). Ένας άλλος κρίσιμος τομέας περιορισμένης εμπλοκής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αποτελεί ο τομέας της οικονομικής διακυβέρνησης. Παρά το γεγονός ότι η μεταφορά του ευρωπαϊκού εξαμήνου στο δεσμευτικό δίκαιο και η υιοθέτηση του «οικονομικού διαλόγου» ενίσχυσαν τη θέση του κοινοβουλίου, ωστόσο ο περιορισμένος ρόλος του δημιουργεί αμφισβήτηση για την δημοκρατική νομιμότητα της οικονομικής διακυβέρνησης. Αναμφισβήτητα, οι διαδικασίες του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου προϋποθέτουν τον συντονισμό και τη συνεργασία του με τα εθνικά κοινοβούλια. Επομένως, οι εξουσίες του θα πρέπει να ενισχυθούν περισσότερο καθώς, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελεί κρίσιμο παράγοντα που διασφαλίζει τον δημοκρατικό έλεγχο και την εποπτεία της οικονομικής διακυβέρνησης (Fasone, 2012).

Τέλος, μια άλλη σημαντική παράμετρος που ενισχύει το δημοκρατικό έλλειμμα, αποτελεί η χαμηλή προσέλευση των πολιτών στις εκλογές για την ανάδειξη

αντιπροσώπων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το γεγονός αυτό αποδυναμώνει τη δημοκρατική νομιμοποίηση του κοινοβουλίου καθώς η προσέλευση για ανάδειξη εκπροσώπων θα πρέπει προκειμένου να είναι αντιπροσωπευτική, να έχει ένα ικανοποιητικό ποσοστό συμμετοχής (Decker, 2002).

2.2.3 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Δημοκρατικό Έλλειμμα

Αναμφισβήτητα, το θεσμικό όργανο που τροφοδοτεί περισσότερο από κάθε άλλο, τη συζήτηση για το φαινόμενο του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Το σημαντικότερο μειονέκτημα του, που ενισχύει το δημοκρατικό έλλειμμα, αποτελεί η απουσία άμεσης εκλογής των μελών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου από τους Ευρωπαίους πολίτες, για το ρόλο τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την αυξημένη επιρροή που έχει το Συμβούλιο, στις αποφάσεις χάραξης δημόσιων πολιτικών, οδηγούν σε αποδυνάμωση του δημοκρατικού πνεύματος για τη λειτουργία των ευρωπαϊκών θεσμών. Επίσης, παρατηρείται ανισορροπία μεταξύ εκπροσώπησης και εκτελεστικής εξουσίας, γεγονός που εντείνει το πρόβλημα του δημοκρατικού ελλείμματος. Παρά το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελεί το μοναδικό αντιπροσωπευτικό όργανο με άμεση εντολή, ωστόσο η επιρροή του στη λήψη των αποφάσεων επισκιάζεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το οποίο έχει το πρωταρχικό λόγο. Η εκπροσώπηση και η εξουσία σε θεωρητικό επίπεδο θα πρέπει να είναι αναλογικές, έτσι ώστε το κάθε όργανο να επιτελεί κατάλληλα τον ρόλο του στη λήψη της απόφασης (Azman, 2011).

Ταυτόχρονα, ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία δημοκρατικής νομιμότητας αποτελεί η ύπαρξη λογοδοσίας των εντολοδόχων, που είναι η εκτελεστική εξουσία απέναντι στους εντολείς, που είναι ο λαός. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ως σημαντικό κομμάτι της εκτελεστικής εξουσίας, δεν υφίσταται ουσιαστικό κοινοβουλευτικό έλεγχο από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο που αποτελείται από τους αντιπροσώπους του λαού. Με τον τρόπο αυτό δεν υπόκειται σε λογοδοσία, δημιουργώντας ζητήματα διαφάνειας και δημοκρατικής νομιμότητας (Azman, 2011). Τέλος, η αύξηση των ηγετικών ρόλων, με τη θέσπιση μόνιμου Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, αν και ευνοεί την αύξηση της αποτελεσματικότητας, για την επίτευξη του στόχου της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, από την άλλη ενισχύει την αποδυνάμωση του δημοκρατικού πνεύματος. Η δημιουργία ενός δίπολου πεδίου με την ταυτόχρονη ύπαρξη του διακυβερνητικού και υπερεθνικού

στοιχείου, δηλαδή του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Επιτροπής, δυο ανταγωνιστικές λογικές, μειώνουν τη δημοκρατική ορατότητα. Ο μέσος Ευρωπαίος πολίτης, αδυνατεί να κατανοήσει την πολυπλοκότητα του νέου συστήματος μέσα από τον κατακερματισμό που δημιουργείται, και την ανάγκη για συντονισμό πολλών παραγόντων (Foret, 2014).

2.2.4 Συμβούλιο Υπουργών και Δημοκρατικό Έλλειμμα

Το Συμβούλιο Υπουργών μαζί με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο βρίσκονται στο επίκεντρο για την τροφοδότηση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Καταρχήν, όπως και στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τα μέλη του δεν εκλέγονται με άμεσο τρόπο για τον ρόλο τους στην Ε.Ε., δημιουργώντας ζήτημα νομιμοποίησης (Azman, 2011). Παράλληλα, το φαινόμενο του δημοκρατικού ελλείμματος ενισχύεται από την περιορισμένη δυνατότητα ελέγχου από τους εντολείς, και την απουσία ουσιαστικής λογοδοσίας. Ο έλεγχος του Συμβουλίου γίνεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ως το μόνο άμεσα αντιπροσωπευτικό όργανο της Ένωσης. Ωστόσο, οι βουλευτές του κοινοβουλίου υποστηρίζουν ότι δεν διαθέτουν επαρκής επιρροή στις αποφάσεις του Συμβουλίου. Ενδεικτικά, σε σχετική έρευνα αξιολογούν την ικανότητά τους να επηρεάζουν το Συμβούλιο με 3,23 σε κλίμακα 0 έως 10. Αυτό δείχνει ότι δεν αισθάνονται αρκετά σίγουροι για τον δημόσιο έλεγχο που του ασκούν, περιορίζοντας έτσι την λογοδοσία του οργάνου (Lord, 2007).

Το δημοκρατικό έλλειμμα ενισχύεται ακόμα περισσότερο από την απουσία διαφάνειας των συνεδριάσεων τόσο του Υπουργικού Συμβουλίου, όσο και των επικουρικών οργάνων που το υποστηρίζουν, τις ομάδες εργασίας δηλαδή και τις επιτροπές. Οι υποστηρικτές της μυστικότητας, στηρίζουν τα επιχειρήματά τους στην ανάγκη συναίνεσης και αποτελεσματικότητας του Συμβουλίου. Υποστηρίζουν ότι αν υπήρχε πλήρης διαφάνεια των πρακτικών συνεδριάσεων, τότε λίγες μόνο υποθέσεις θα είχαν επιτυχείς έκβαση, καθώς θα υπήρχαν αντιδράσεις από ομάδες πίεσης και συμφερόντων. Επίσης, τα μέλη του Συμβουλίου όταν γνωρίζουν ότι οι απόψεις τους θα δημοσιοποιηθούν στους ψηφοφόρους τους, είναι πιο πιθανό να επιλέξουν μια θέση που θα υποδηλώνει πίστη στο εκλογικό τους σώμα, και όχι τη θέση που θα παράγει ένα πολιτικό αποτέλεσμα που θεωρούν καλύτερο. Ωστόσο, δεν πρέπει να αγνοηθεί το κόστος που δημιουργείται για την αποτελεσματικότητα αυτή και αποτυπώνεται ως

δημοκρατικό έλλειμμα. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η διαφάνεια είναι αναμφισβήτητα ωφέλιμη, καθώς τα μέλη του Συμβουλίου είναι πιο πιθανό να λάβουν μια απόφαση που υποστηρίζει τα δημόσια συμφέροντα και όχι τα ιδιωτικά. Παράλληλα, η μυστικότητα οδηγεί σε σοβαρό πρόβλημα λογοδοσίας, καθώς οι εκπρόσωποι έχουν την δυνατότητα να υποστηρίζουν διαφορετικά πράγματα στις συνεδριάσεις κεκλισμένων των θυρών και διαφορετικά πράγματα δημόσια. Συνεπώς, η απουσία δημόσιας διαβούλευσης των συνεδριάσεων του Συμβουλίου ενέχει σοβαρούς κινδύνους της διαβουλευτικής δημοκρατίας, καθώς δυσχεραίνεται σημαντικά ο έλεγχος και η λογοδοσία. Καθίσταται αναγκαία η εξεύρεσης μιας λύσης, που θα διατηρεί την αποτελεσματικότητα του Συμβουλίου καταπολεμώντας το κόστος, που αναγνωρίζεται ως έκπτωση στις δημοκρατικές αρχές της διαφάνειας, του ελέγχου και της λογοδοσίας (Stasavage, 2006). Επιπρόσθετα, πρέπει να αναφερθεί η αμφισβήτηση της νομιμότητας στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου, καθώς παρατηρείται το φαινόμενο σε αρκετές περιπτώσεις οι υπουργοί να αντικαθίστανται από πρόσωπα χωρίς δικαιοδοσία. Έχει διαπιστωθεί ότι ορισμένες φορές στις συνεδριάσεις τα κράτη – μέλη εκπροσωπούνται είτε από αντιπροσώπους, είτε από δημόσιους υπαλλήλους, δημιουργώντας ερωτήματα νομιμοποίησης των δημοκρατικών διαδικασιών (Grøn, 2015).

2.3 Η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στην αύξηση της αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας της διακυβέρνησης στην Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση χαρακτηρίζεται από ένα πολυεπίπεδο σύστημα διακυβέρνησης το οποίο περιλαμβάνει κυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς φορείς, καθώς και ένα συνδυασμό υπερεθνικών και διακυβερνητικών οργάνων. Προκειμένου να γίνει εφικτή η λειτουργία αυτού του σύνθετου οικοσυστήματος σε όλα τα επίπεδα και τις γεωγραφικές περιοχές, απαιτείται η ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας και δεδομένων. Μέσα από την εφαρμογή της ψηφιακής τεχνολογίας η οποία κρίνεται 100% απαραίτητη, θα γίνει κατανοητή η τρέχουσα κατάσταση της δημόσιας διακυβέρνησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ θα αντιμετωπιστούν με επιτυχία οι τρέχουσες κοινωνικές προκλήσεις προωθώντας την ανθρώπινη ευημερία (Millard, 2023).

Βασικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί, η αύξηση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας του διοικητικού μηχανισμού σε επίπεδο κρατών – μελών, καθώς και η προώθηση της βιώσιμης διακυβέρνησης που θα συμβάλλει στην αειφόρο ανάπτυξη (Doran et al, 2023). Η ψηφιακή τεχνολογία εξυπηρετεί την επίτευξη αυτών των προτεραιοτήτων, μέσα από την μείωση της γραφειοκρατίας και την διευκόλυνση της αλληλεπίδρασης μεταξύ δημόσιων διοικήσεων, επιχειρήσεων και πολιτών. (Campmas et al, 2022). Μέσα από τις κοινές αρχές και την καθοδήγηση που παρέχει το Ενιαίο Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας, αναπτύχθηκαν και υλοποιήθηκαν σημαντικά ψηφιακά εργαλεία που ενισχύουν την ηλεκτρονική διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρόκειται για τα ψηφιακά εργαλεία της ηλεκτρονικής ταυτοποίησης και ψηφιακών υπογραφών (eID & eIDAS Regulation), της Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης (Single Digital Gateway), και το Σύστημα Πληροφόρησης Εσωτερικής Αγοράς (IMI) (Schmidt et al, 2021; Rinne, 2019). Επιπρόσθετα, η τεχνητή νοημοσύνη διαδραματίζει τον δικό της ρόλο, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα της διακυβέρνησης και αυξάνοντας την πολιτική νομιμότητα μέσα από την αντιμετώπιση ζητημάτων διαφάνειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Starke & Lünich, 2020).

2.3.1 Η Ψηφιακή Ταυτότητα eID και ο Κανονισμός eIDAS

Ένα από τα σημαντικά ψηφιακά εργαλεία που έχει υιοθετήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, στοχεύοντας στη βελτίωση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης αποτελεί η ψηφιακή ταυτότητα eID και ο κανονισμός eIDAS. Με τον όρο ψηφιακή ταυτότητα, εννοούμε τη μοναδική ψηφιακή παρουσία μιας οντότητας με το σύνολο των χαρακτηριστικών της, μέσα από μια ελεγχόμενη χρήση σε υπηρεσίες υπολογιστών, όπως είναι ο διαδικτυακός χώρος. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, εκμεταλλευόμενη τα νέα ψηφιακά δεδομένα, εξέδωσε τον κανονισμό eIDAS που σημαίνει «ηλεκτρονική ταυτοποίηση και υπηρεσίες εμπιστοσύνης για ηλεκτρονικές συναλλαγές». Το νέο νομικό πλαίσιο του eIDAS, παρέχει ασφαλείς και αξιόπιστες διαδικτυακές αλληλεπιδράσεις, διευκολύνοντας ταυτόχρονα τις διασυνοριακές συναλλαγές. Οι διαδικασίες αυτές πραγματοποιούνται κάτω από την ομπρέλα υψηλών προδιαγραφών μέτρων προστασίας και ασφάλειας, εξασφαλίζοντας εμπιστοσύνη στις συναλλαγές. Βασικό πλεονέκτημα του κανονισμού αποτελεί η διαλειτουργικότητα των συστημάτων, η οποία διασφαλίζει ότι διαφορετικά συστήματα ψηφιακής ταυτότητας μπορούν να λειτουργούν άπογα μεταξύ τους. Οι πολίτες και οι επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν της εγγενείς ψηφιακές ταυτότητες τους κατά την πρόσβασή τους σε υπηρεσίες σε άλλα κράτη - μέλη της Ένωσης. Οι συναλλαγές αυτές έχουν νομική ισοδυναμία με τις παραδοσιακές συναλλαγές σε χαρτί, μέσα από πρότυπα υπηρεσιών εμπιστοσύνης, όπως είναι οι ηλεκτρονικές υπογραφές και οι ηλεκτρονικές σφραγίδες (signaHamid et al 2023).

Αναμφισβήτητα, η δυνατότητα αυτής της ασφαλούς αλληλεπίδρασης οντοτήτων μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάδειξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Η Παγκόσμια Τράπεζα υποστηρίζει ότι η χρησιμοποίηση της ηλεκτρονικής ταυτότητας αποτελεί ζωτικής σημασίας για την ικανότητα μιας κυβέρνησης να παρέχει ικανοποιητικές υπηρεσίες στους πολίτες της, καθώς έχει καλύτερη εικόνα των χαρακτηριστικών και των αναγκών τους. Παράλληλα, η ηλεκτρονική ταυτοποίηση προωθεί την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, διευκολύνοντας τις διαδικασίες παροχής υπηρεσιών, χρησιμοποιώντας αξιόπιστα διαπιστευτήρια ταυτοποίησης των πολιτών, που αποτελούν πελάτες για τον ιδιωτικό τομέα. Επιπλέον, ο οργανισμός της Παγκόσμιας τράπεζας υποστηρίζει ότι η ηλεκτρονική ταυτοποίηση (eID), συμβάλλει στην ανάπτυξη της ψηφιακής οικονομίας και στην ενίσχυση της περιφερειακής και παγκόσμιας ολοκλήρωσης (Tsap, 2022).

Ωστόσο, η αύξηση των διασυνοριακών συναλλαγών και ιδιαίτερα της ψηφιακής οικονομίας, όπως είναι το ηλεκτρονικό εμπόριο και όλες οι οικονομικές δραστηριότητες που στηρίζονται στην ψηφιακή τεχνολογία, οδηγούν σε αντίστοιχη αύξηση των οικονομικών εγκλημάτων. Γίνεται συνεπώς αντιληπτό ότι η ακριβής ταυτοποίηση και επαλήθευση των αντισυμβαλλόμενων καθίσταται επιτακτική προκειμένου να εκμηδενιστούν οι πολιτικές νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες οικονομικές δραστηριότητες και η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Η θέσπιση του κανονισμού eIDAS είναι ένα μεγάλο βήμα προς τα εμπρός και της επιτυχής αντιμετώπισης των οικονομικών εγκλημάτων (Schmidt et al, 2021).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το eIDAS είναι κανονισμός και όχι οδηγία, που σημαίνει ότι, το καθιστά άμεσα εφαρμόσιμο σε όλα τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτή η άμεση μεταφορά στο εθνικό δίκαιο των κρατών, απλοποιεί την νομική συμμόρφωση και διασφαλίζει ότι τα πρότυπα που χρησιμοποιούνται είναι συνεπή και κοινά σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες ο κανονισμός eIDAS είναι σε διαδικασία υλοποίησης. Για παράδειγμα, η Γερμανία, η Ιταλία, το Βέλγιο, η Ισπανία, η Εσθονία, και η Κροατία έχουν ήδη κοινοποιήσει το σύστημα eID στα πλαίσια του eIDAS, δημιουργώντας τους κατάλληλους κόμβους για την διαλειτουργικότητα (Berbecaru et al, 2019). Στην Ελλάδα, η έκδοση ψηφιακών ταυτοτήτων βρίσκεται στη διαδικασία αρχικής υλοποίησης με την έκδοση του μοναδικού προσωπικού αριθμού από τους πολίτες, ο οποίος θα ενσωματωθεί στις νέες ταυτότητες. Η νέα ψηφιακή ταυτότητα θα έχει τη μορφή πιστωτικής κάρτας, και θα περιλαμβάνει έγχρωμη φωτογραφία του κατόχου με τα βιομετρικά χαρακτηριστικά του. Επίσης, θα διαθέτει ηλεκτρονικό κύκλωμα που θα ενσωματώνει την ηλεκτρονική υπογραφή του πολίτη, ακολουθώντας το πρότυπο του eIDAS. Επιπλέον, το gov.gr το οποίο είναι διαδικτυακό από τον Μάρτιο του 2020, στοχεύει να γίνει η κεντρική διαδικτυακή πύλη του ελληνικού κράτους, ενισχύοντας σημαντικά με τον τρόπο αυτό την ηλεκτρονική διακυβέρνηση (Spinellis et al, 2022). Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, στον τρόπο με τον οποίο οργανώνουν την υποδομή ταυτοποίησης, καθώς υπεισέρχονται πρακτικές τοπικών παραδόσεων, αντανakλώντας διαφορετικές πολιτικές και τεχνοκρατικές προσεγγίσεις. Συνεπώς, είναι εξαιρετικά απίθανο να αναπτυχθεί μια ενιαία ηλεκτρονική ταυτότητα για όλα τα κράτη μέλη της ένωσης, η οποία θα βασίζεται σε μια κοινή αρχιτεκτονική (Van Dijck & Jacobs, 2020).

2.3.2 Η Ψηφιακή Πύλη SDG

Ένα άλλο εξίσου σημαντικό εργαλείο που έχει υιοθετηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση για τη βελτίωση της διακυβέρνησης, αποτελεί η Ενιαία Ψηφιακή Πύλη (Single Digital Gateway – SDG). Έχοντας ως καθοδηγητικό μηχανισμό το Ενιαίο Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας, θεσπίστηκε στις 2 Οκτωβρίου 2018 ο νέος κανονισμός για την Ενιαία Ψηφιακή Πύλη (Rinne, 2019). Με το συγκεκριμένο ψηφιακό εργαλείο, οι πολίτες και οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε ένα ψηφιακό περιβάλλον με πολλές δυνατότητες. Τους παρέχεται ηλεκτρονική πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα πληροφοριών, βασικών διοικητικών διαδικασιών και επίλυσης προβλημάτων, κατά την άσκηση των δικαιωμάτων τους στην εσωτερική αγορά που ζουν ή δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά (European Commission, 2022). Βασικοί στόχοι είναι η ελαχιστοποίηση της γραφειοκρατίας για τη δραστηριοποίηση πολιτών και επιχειρήσεων στα πλαίσια της εσωτερικής αγοράς, η εξάλειψη των διακρίσεων και η προσφορά ίσων ευκαιριών σε κάθε πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο κανονισμός για την Ενιαία Ψηφιακή Πύλη μεταμόρφωσε την Ευρωπαϊκή Ενιαία Αγορά. Μέσω της Ψηφιακής Ενιαίας Αγοράς διασφαλίζεται η απρόσκοπτη πρόσβαση για όλους τους πολίτες και τις επιχειρήσεις της Ένωσης, σε διαδικτυακά αγαθά και υπηρεσίες, ανεξάρτητα από την εθνικότητα τους ή τον τρέχοντα τόπο διαμονής τους (Rinne, 2019).

Βασικό χαρακτηριστικό της Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης αποτελεί η υιοθέτηση της αρχής «Μόνο Μια Φορά» (Once-Only Principle), σύμφωνα με την οποία οι πολίτες και οι επιχειρήσεις που έρχονται σε επαφή με δημόσιες υπηρεσίες, πρέπει να παρέχουν τα δεδομένα μόνο μία φορά. Η χώρα που το εφαρμόζει πρέπει να κοινοποιεί αντίγραφα των πληροφοριών σε άλλους κυβερνητικούς φορείς αποφεύγοντας έτσι τις πολλαπλές εισαγωγές των ίδιων στοιχείων. Με τον τρόπο αυτό στο πλαίσιο της διαλειτουργικότητας και ανταλλαγής δεδομένων, οι πληροφορίες και τα δεδομένα εισάγονται και αποθηκεύονται μόνο μια φορά, με αποτέλεσμα τη συγκέντρωση τους σε μια μόνο αυθεντική πηγή. Τα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί να εφαρμόσουν την αρχή αυτή σε εθνικό επίπεδο, και ο κανονισμός για την Ενιαία Ψηφιακή Πύλη επιβάλλει μία λίστα 21 διοικητικών διαδικασιών, τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις οι οποίες πρέπει να παρέχονται σε διασυννοιακή βάση (Schmidt & Krimmer, 2022).

Τα αποτελέσματα της εφαρμογής ψηφιακών τεχνολογιών και της μετάβασης της αγοράς στο φάσμα της Ψηφιακής Ενιαίας Αγοράς, διαφαίνονται σε διάφορες διαστάσεις. Καταρχήν, ενισχύθηκε η οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης, αυξήθηκε ο

ανταγωνισμός και το εμπόριο, ενώ δημιουργήθηκαν νέες θέσεις εργασίας. Μια Ενιαία Ψηφιακή Αγορά που συνδέει όλα τα κράτη – μέλη, αναμένεται να οδηγήσει σε αύξηση την οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης (Rinne, 2019).

Παράλληλα, μέσω της Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης, ελαχιστοποιείται σημαντικά το κόστος των πολιτών και των επιχειρήσεων, που προκαλούνταν από τα εμπόδια στην πρόσβαση σε πληροφορίες και υπηρεσίες. Οι πολίτες που σκοπεύουν να ταξιδέψουν, να εργαστούν ή να σπουδάσουν σε άλλη χώρα την Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια. Επίσης, οι επιχειρήσεις που σκοπεύουν να επεκταθούν επιχειρηματικά ή να πραγματοποιήσουν διασυνοριακές συναλλαγές αντιμετωπίζουν παρόμοια εμπόδια (Scheinert, 2018). Έχει διαπιστωθεί ότι οι πληροφορίες και οι υπηρεσίες στο διαδίκτυο βρίσκονται διάσπαρτες, γεγονός που προκαλεί μια χρονοβόρα διαδικασία για τον χρήστη. Εκτιμάται ότι το κόστος εύρεσης πληροφοριών για διασυνοριακές δραστηριότητες θα μπορούσε να φτάσει τα 57,2 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Ωστόσο, με την εφαρμογή της πύλης, οι επιχειρήσεις στην Ένωση θα μπορούσαν να εξοικονομήσουν 11 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, ενώ οι πολίτες της θα μπορούσαν να εξοικονομήσουν 855.000 ώρες ετησίως (Rinne, 2019).

Η εξασφάλιση της εμπιστοσύνης μέσω του κανονισμού για την Ενιαία Ψηφιακή Πύλη αποτελεί μια επιπλέον διάσταση που πρέπει να αναφερθεί. Στα πλαίσια του κανονισμού για την Ενιαία Ψηφιακή Πύλη, η συλλογή και χρησιμοποίηση πληροφοριών και δεδομένων, ενσωματώνουν σημαντικές δικλίδες ασφαλείας για την αποφυγή παράνομης πρόσβασης ή χρήσης των πληροφοριών. Το γεγονός αυτό, καλλιεργεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης στην διάθεση πληροφοριών από τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, αυξάνοντας τις ηλεκτρονικές διασυνοριακές συναλλαγές (Krimmer et al, 2021).

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση για την Ενιαία Ψηφιακή Πύλη και την συμβολή της στην βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κρίνεται αναγκαίο να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στο έργο mGov4EU. Οι Υπηρεσίες Διασυνοριακής Διακυβέρνησης για την Ευρώπη (mGov4EU), συνδυάζουν για πρώτη φορά μαζί την Ενιαία Ψηφιακή Πύλη (SDG) και τον κανονισμό eIDAS. Η εφαρμογή του ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2021 και εφαρμόζεται σε κινητές συσκευές για την παροχή διασυνοριακών υπηρεσιών. Το έργο βασίζεται στον κανονισμό eIDAS, εξασφαλίζοντας την απαραίτητη ταυτοποίηση του χρήστη στο κινητό, παρέχοντας ταυτόχρονα δίκτυ ασφαλείας και απορρήτου, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι διασυνοριακές υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. (Schmidt et al, 2021).

2.3.3 Το Σύστημα Πληροφόρησης Εσωτερικής Αγοράς (IMI)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου να εξασφαλίσει την ασφαλή ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ διαφορετικών δημόσιων υπηρεσιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο δημιούργησε ένα σημαντικό ψηφιακό εργαλείο. Το Σύστημα Πληροφόρησης Εσωτερικής Αγοράς (IMI), αποτελεί ένα ψηφιακό εργαλείο που σχεδιάστηκε για να βοηθά τα κράτη – μέλη της Ένωσης να ανταλλάσσουν πληροφορίες μεταξύ τους. Βασικός στόχος του (IMI) είναι η βελτίωση της απόδοσης της εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διευκολύνοντας τη διοικητική συνεργασία, μεταξύ των κρατών – μελών, μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, το σύστημα είναι διαθέσιμο σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης, προκειμένου να ξεπεραστούν τα γλωσσικά εμπόδια. Η πρώτη ανταλλαγή μέσω του συστήματος πραγματοποιήθηκε το 2008, ενώ μέχρι σήμερα υπάρχουν πάνω από 18.000 εγγεγραμμένοι χρήστες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα, σύμφωνα με τον κανονισμό για την Ενιαία Ψηφιακή Πύλη, το Σύστημα (IMI) θα πρέπει να χρησιμοποιείται όταν απαιτείται επαλήθευση αποδεικτικών στοιχείων από άλλο κράτος – μέλος της Ένωσης. Με τον τρόπο αυτό βελτιώνεται η διακυβερνητική συνεργασία μεταξύ των κρατών της Ένωσης, ενώ διασφαλίζεται η αξιοπιστία των συναλλαγών με την επαλήθευση των στοιχείων (Rinne, 2019).

2.3.4 Τεχνητή Νοημοσύνη και Διακυβέρνηση στην Ε.Ε.

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην αύξηση της αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, διαδραματίζει η τεχνητή νοημοσύνη. Ένας λειτουργικός ορισμός για την τεχνητή νοημοσύνη, σε σχέση με τον αντίκτυπο που έχει στη δημόσια διοίκηση και την διακυβέρνηση, θα μπορούσε να είναι ο παρακάτω. Τεχνητή νοημοσύνη θεωρείται μια «ειδική μορφή» ΤΠΕ ικανή να επιδεικνύει ευφυή συμπεριφορά και να ολοκληρώνει εργασίες, όπου υπό φυσιολογικές συνθήκες απαιτούν ανθρώπινη νοημοσύνη (Misuraca & Van Noordt. 2020). Παράλληλα, περιλαμβάνει το σύνολο των τεχνολογιών που συνδυάζουν δεδομένα, αλγόριθμους και υπολογιστική ισχύ. Με βάση τον ορισμό αυτό και την κατάλληλη αξιοποίηση της τεχνητής νοημοσύνης η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε να γίνει παγκόσμιος ηγέτης στην καινοτομία και στην οικονομία των δεδομένων, αποφέροντας σημαντικά οφέλη σε ολόκληρη την κοινωνία (Reis et al, 2020).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω της Λευκής Βίβλου για την τεχνητή νοημοσύνη προωθεί την υιοθέτησή της από τον δημόσιο τομέα, μέσα από την ανάπτυξη σχετικών προϊόντων και υπηρεσιών. Οι δημόσιοι φορείς, όπως τα νοσοκομεία, οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας και οι μεταφορές, καθώς και άλλοι φορείς δημόσιου συμφέροντος, ενθαρρύνονται για την υιοθέτησή της τεχνητής νοημοσύνης. Με την υιοθέτηση της νέας τεχνολογίας από τους δημόσιους φορείς θα ενισχυθεί η ηλεκτρονική διακυβέρνηση, συμβάλλοντας στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών τους. Η συμβολή αυτή θα επέλθει μέσα από ποικίλους τρόπους, όπως για παράδειγμα παρέχοντας συντομότερους και πλουσιότερους βρόχους ανατροφοδότησης για όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, και επιτρέποντας καλύτερη κατανόηση των διαδικασιών σε πραγματικό χρόνο με μεγαλύτερη ανάλυση των δεδομένων. Για παράδειγμα, στον ιατρικό τομέα μπορεί να βελτιώσει τις διαγνώσεις και την ανάπτυξη θεραπειών για ασθένειες, ενώ στον ενεργειακό τομέα μπορεί να μειώσει την κατανάλωση ενέργειας με την βελτιστοποίηση της χρήσης. Στην Ελλάδα χαρακτηριστικό παράδειγμα υιοθέτησης της τεχνητής νοημοσύνης αποτελεί ο ψηφιακός βοηθός (mΑίγον) μέσα από την ψηφιακή πύλη (gov.gr). (Misuraca & Van Noordt. 2020; Gov.gr, n.d.). Η τεχνητή νοημοσύνη χρησιμοποιώντας έξυπνα συστήματα υποστήριξης αποφάσεων (IDSS) έχει μεταμορφώσει τη λήψη αποφάσεων από τον άνθρωπο, καθώς συνδυάζουν την έρευνα, την τεχνολογία πληροφοριών και την μηχανική συστημάτων. Με την επικοινωνία και τον συντονισμό των διασκορπισμένων έξυπνων συστημάτων υποστήριξης, παρέχονται ενημερωμένες πληροφορίες σε παγκόσμιο επίπεδο και σε πραγματικό χρόνο. Τα συστήματα αυτά συμβάλλουν καθοριστικά στην βελτίωση της αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας της διακυβέρνησης, καθώς δίνουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση τη δυνατότητα λήψης ταχύτερων και καλύτερων αποφάσεων (Reis et al, 2020).

Ωστόσο, η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης θα πρέπει να γίνεται με υπεύθυνο τρόπο με την εποπτεία του ανθρώπινου παράγοντα, καθώς εγκυμονούν ηθικοί, νομικοί και περιβαλλοντικοί κίνδυνοι. Επομένως, απαιτούνται νέες μεθοδολογίες προκειμένου να διασφαλιστεί ότι, ο αντίκτυπος της τεχνητής νοημοσύνης κατά την εφαρμογή της, αξιολογείται από την άποψη της αποδοτικότητας, της ηθικής και της βιωσιμότητας, προωθώντας ταυτόχρονα την ενίσχυση της εποπτείας από τον άνθρωπο (Vinuesa et al, 2020).

2.4 Η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ε.Ε.

Μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις για την Ένωση, αποτελεί η αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος. Αρωγός για την αντιμετώπιση αυτή αποτελεί η ηλεκτρονική συμμετοχή των πολιτών, καθώς ενισχύει την πολιτική συμμετοχή τους μέσα από τη χρήση διάφορων ψηφιακών εργαλείων. Η ηλεκτρονική συμμετοχή η οποία συμβάλλει στην λήψη αποφάσεων και ενδυναμώνει το δημοκρατικό αίσθημα, επικεντρώνεται στις ηλεκτρονικές διαβουλεύσεις, τη διαδικτυακή υποβολή προτάσεων πολιτικής, τον ηλεκτρονικό συμμετοχικό προϋπολογισμό, και την ηλεκτρονική υποβολή αντιμετώπισης κοινών ζητημάτων (Aichholzer & Rose, 2020).

Ειδικότερα, οι πλατφόρμες «Have Your Say», και «Πλατφόρμα Συμμετοχής των Πολιτών», αποτελούν τα δυο βασικά ψηφιακά εργαλεία ηλεκτρονικής διαβούλευσης. Η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών αναφέρεται ως ψηφιακό εργαλείο της διαδικτυακής υποβολής προτάσεων πολιτικής. Ο Ηλεκτρονικός Συμμετοχικός Προϋπολογισμός χρησιμοποιεί ως εργαλεία ψηφιακές πλατφόρμες επικοινωνίας, ενώ για την υποβολή ηλεκτρονικών αναφορών αντιμετώπισης κοινών ζητημάτων, έχει υιοθετηθεί ως βασικό εργαλείο η Διαδικτυακή Πύλη Αναφορών. Αναμφισβήτητα, τα ψηφιακά εργαλεία ενισχύουν την άμεση και συμμετοχική δημοκρατία, χωρίς ωστόσο να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη λήψη των αποφάσεων, τουλάχιστον στο βαθμό που αναμενόταν (Aichholzer & Rose, 2020; European Commission, n.d.).

2.4.1 HAVE YOUR SAY (Πείτε Την Άποψή Σας)

Ένα από τα βασικά ψηφιακά εργαλεία ηλεκτρονικής διαβούλευσης αποτελεί η πλατφόρμα «Have Your Say», η οποία αντικατέστησε την πλατφόρμα «Your Voice in Europe». Η ηλεκτρονική διαβούλευση αποτελεί σημαντικό συστατικό στοιχείο της διαβουλευτικής δημοκρατίας, καθώς μέσα από τα ψηφιακά εργαλεία που χρησιμοποιούνται επιχειρείται ανταλλαγή επιχειρημάτων με σκοπό τη επίτευξη μιας εμπεριστατωμένης κρίσης, στο πλαίσιο δημοκρατικών διαδικασιών. Βασικοί στόχοι των ηλεκτρονικών διαβουλεύσεων είναι η ενίσχυση της νομιμότητας των αποφάσεων και η βελτίωση της ποιότητάς τους. (Aichholzer & Rose, 2020).

Η πλατφόρμα «Have Your Say», διαθέσιμη στη διεύθυνση https://have-your-say.ec.europa.eu/index_el, αποτελεί μια «οργανική» μορφή συμμετοχής των πολιτών,

συμβάλλοντας στην διαμόρφωση συγκεκριμένων δημόσιων πολιτικών. Λειτουργεί ως ρυθμιστής στην σχέση μεταξύ της Επιτροπής και των λόμπι, ευνοώντας μια πιο αποτελεσματική διαδικασία διαβούλευσης. Η Επιτροπή οφείλει να λαμβάνει υπόψη διαφορετικές φωνές στην χάραξη πολιτικών, και να μην μονοπωλείται από τα λόμπι και τις ομάδες συμφερόντων. Μέσα από την διαδικασία της ηλεκτρονικής διαβούλευσης της πλατφόρμας, ακούγονται διαφορετικές απόψεις με διαφάνεια, ενισχύοντας την νομιμοποίηση και την ανοιχτότητα της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης. Αναμφισβήτητα, η πλατφόρμα «Have Your Say», ενισχύει την εκδημοκρατικοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και την νομιμότητα στην λήψη των αποφάσεων, ενθαρρύνοντας την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στα κοινά. Παράλληλα, προωθεί την διαφάνεια των κανόνων και των αποφάσεων, συμβάλλοντας στην μείωση του δημοκρατικού ελλείμματος (Aichholzer & Rose, 2020; European Commission, n.d.).

2.4.2 Πλατφόρμα Συμμετοχής των Πολιτών

Ένα εξίσου σημαντικό εργαλείο ηλεκτρονικής διαβούλευσης, αποτελεί η «Πλατφόρμα Συμμετοχής των Πολιτών», η οποία εγκαινιάστηκε από την Επιτροπή το 2024, και είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση https://citizens.ec.europa.eu/index_el. Πρόκειται για ένα ειδικό χώρο, όπου οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν στην συζήτηση σχετικά με τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης που τους επηρεάζουν. Η μετάφραση στις 24 επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γίνεται σε πραγματικό χρόνο, διευκολύνοντας τη διαδικασία διαβούλευσης, μεταξύ των πολιτών. Η συμμετοχή γίνεται με ανάρτηση εισηγήσεων ή σχολιασμού/επιδοκιμασία εισηγήσεων άλλων πολιτών, ενισχύοντας την διαβουλευτική διαδικασία και την ανταλλαγή επιχειρημάτων (European Commission, n.d.).

Η «Πλατφόρμα Συμμετοχής των Πολιτών» αποτελεί αναντίρρητα ένα σύγχρονο ψηφιακό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ενισχύει την ηλεκτρονική συμμετοχή και κατ' επέκταση την ηλεκτρονική δημοκρατία. Ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή στα κοινά, αυξάνει την δημοκρατική νομιμότητα και βελτιώνει την διαφάνεια των διαδικασιών στην λήψη των αποφάσεων. Ταυτόχρονα, αυξάνεται η λογοδοσία των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής, καθώς είναι υποχρεωμένοι μέσα από την συμμετοχή των πολιτών, να απαντούν σε σχόλια και να τεκμηριώνουν τις αποφάσεις τους, μέσα σε δημοκρατικά διαφανείς διαδικασίες (Aichholzer & Rose, 2020).

2.4.3 Η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών (ΕΠΠ)

Ένα σημαντικό ψηφιακό εργαλείο συμμετοχικής δημοκρατίας, αποτελεί η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών (ΕΠΠ), στο πλαίσιο της διαδικτυακής υποβολής προτάσεων πολιτικής. Τέθηκε επίσημα σε ισχύ την 1^η Απριλίου 2012, και αποτελεί το πρώτο διεθνικό μέσο συμμετοχικής δημοκρατίας παγκοσμίως. Η ψηφιακή πλατφόρμα Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://citizens-initiative.europa.eu/en>, και δίνει την ευκαιρία σε ευρωπαίους πολίτες, να επηρεάσουν την διαδικασία της νομοθετικής πρωτοβουλίας, υποβάλλοντας πρόταση στην Επιτροπή (Aichholzer & Rose, 2020).

Η διαδικασία για την καταχώρηση της πρωτοβουλίας ή οποία στην πορεία θα μετατραπεί σε υποβολή πρότασης, καθορίζεται μέσα από συγκεκριμένα βήματα, που αναφέρονται στον οδηγό για την Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών. Για την έναρξη μιας πρωτοβουλίας θα πρέπει να δημιουργηθεί μια ομάδα διοργανωτών που θα αποτελείται τουλάχιστον από επτά πολίτες που θα ζουν σε επτά διαφορετικές χώρες της Ένωσης. Στη συνέχεια οι διοργανωτές θα πρέπει να ζητήσουν από την Επιτροπή να καταχωρήσει την πρωτοβουλία, και να συγκεντρώσουν τουλάχιστον ένα εκατομμύριο δηλώσεις υποστήριξης από πολίτες τουλάχιστον επτά κρατών – μελών. Η συγκέντρωση των υπογραφών θα πρέπει να γίνει εντός χρονικού πλαισίου δώδεκα μηνών, ενώ οι αρμόδιες αρχές των χωρών επαληθεύουν την εγκυρότητα των δηλώσεων εκδίδοντας πιστοποιητικό. Οι διοργανωτές μέσα σε τρεις μήνες από την έκδοση του τελευταίου πιστοποιητικού, υποβάλλουν την πρωτοβουλία στην Επιτροπή, και έχουν τη δυνατότητα να την παρουσιάσουν σε δημόσια ακρόαση στο Ευρωκοινοβούλιο. Η Επιτροπή εξετάζοντας προσεκτικά την πρωτοβουλία αποφασίζει και απαντάει, αν θα μετατρέψει την πρωτοβουλία σε πρόταση νομοθετικής πράξης. Έως σήμερα έχουν λάβει επίσημη απάντηση από την Επιτροπή έντεκα πρωτοβουλίες (European Commission, 2025).

Αναμφισβήτητα, η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών συμβάλλει σημαντικά στη συμμετοχική δημοκρατία, καθώς δίνει το δικαίωμα στους πολίτες της Ένωσης να ακουστεί η φωνή τους, και να συμμετέχουν ενεργά στην διαμόρφωση πολιτικής. Θέτοντας ζητήματα που τους ενδιαφέρουν περισσότερο στην ευρωπαϊκή ατζέντα, συμβάλουν στην χάραξη δημόσιων πολιτικών, αυξάνοντας την πολιτική νομιμοποίηση και ενισχύοντας το δημοκρατικό αίσθημα (Aichholzer & Rose, 2020).

2.4.4 Ηλεκτρονικός Συμμετοχικός Προϋπολογισμός

Ο ηλεκτρονικός συμμετοχικός προϋπολογισμός αποτελεί μια σημαντική δημοκρατική καινοτομία, η οποία επιδιώκει να αυξήσει τη συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Οι συζητήσεις για τον τρόπο κατανομής των δημοσίων κεφαλαίων, εκτός από τον σωστό σχεδιασμό των διαδικασιών, απαιτούν την στήριξη των ΤΠΕ, για την εξοικονόμηση χρόνου και πόρων (Aichholzer & Rose, 2020). Η στήριξη αυτή παρέχεται μέσω ψηφιακών εργαλείων επικοινωνίας, τα οποία παρέχουν την ευκαιρία στους πολίτες να συμμετέχουν στη διαμόρφωση του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Commission, 2025).

Προκειμένου η Επιτροπή να υποβάλλει την πρότασή της για τον μακροπρόθεσμα προϋπολογισμό, ο οποίος είναι γνωστός ως Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο, καλεί τους ευρωπαίους πολίτες να συμμετέχουν σε διαβουλεύσεις. Οι διαβουλεύσεις γίνονται τόσο μέσα από την διαδικτυακή πλατφόρμα επικοινωνίας, όσο και με φυσική παρουσία. Η συμμετοχή μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας απευθύνεται σε όλους τους ευρωπαίους πολίτες που θέλουν να εκφράσουν τη γνώμη τους ηλεκτρονικά. Περιλαμβάνει δημόσιες διαβουλεύσεις σε διάφορους τομείς, οι οποίες είναι διαθέσιμες για δώδεκα μήνες. Παράλληλα, η Επιτροπή επιλέγει 150 πολίτες από όλες τις χώρες της Ένωσης να εκφράσουν τη γνώμη τους με φυσική παρουσία στις συνεδριάσεις που πραγματοποιεί η Επιτροπή. Με τον τρόπο αυτό οι πολίτες αλληλοεπιδρούν με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκφράζουν την γνώμη τους και συμμετέχουν στην διαδικασία χάραξης πολιτικής. Ενδεικτικό παράδειγμα του ηλεκτρονικού Συμμετοχικού Προϋπολογισμού, αποτελεί η διαδικτυακή πλατφόρμα δημόσιας διαβούλευσης, με την οποία η Επιτροπή καλούσε τους Ευρωπαίους πολίτες να συμμετέχουν στη διαμόρφωση του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου 2028-2034 (European Commission, 2025).

Αναμφισβήτητα, ο Ηλεκτρονικός Συμμετοχικός Προϋπολογισμός αποτελεί ένα καινοτόμο ψηφιακό εργαλείο δημοκρατικής συμμετοχής, το οποίο δίνει τη δυνατότητα στους πολίτες να συμβάλλουν ενεργά στη διαμόρφωση πολιτικών και στην σωστή κατανομή των δημοσίων πόρων. Παράλληλα, ενισχύει την διαφάνεια, και την νομιμότητα στη διαμόρφωση των δημόσιων πολιτικών, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος που παρατηρείται στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Aichholzer & Rose, 2020).

2.4.5 Διαδικτυακή Πύλη Αναφορών

Ένα σημαντικό ψηφιακό εργαλείο που χρησιμοποιείται για την υποβολή ηλεκτρονικών αναφορών αντιμετώπισης κοινών ζητημάτων, αποτελεί η διαδικτυακή πύλη αναφορών. Είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://www.europarl.europa.eu/petitions/en/home>, και αποτελεί ένα αποτελεσματικό ψηφιακό εργαλείο συμμετοχής των πολιτών, επιτρέποντας στους πολίτες να υποβάλλουν αναφορά, κάνοντας επίσημο αίτημα για ένα συγκεκριμένο πολιτικό ζήτημα (European Parliament, n.d.)

Υπεύθυνο όργανο για την επεξεργασία των αναφορών και την λήψη των σχετικών δράσεων είναι η Επιτροπή Αναφορών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Μέσα από την Διαδικτυακή Πύλη Αναφορών και την υποβολή αναφορών, οι πολίτες μπορούν να εκφράσουν τις ανησυχίες τους, και να συμβάλλουν στον εντοπισμό προβλημάτων στην εφαρμογή της νομοθεσίας. Η Επιτροπή Αναφορών έχει ως στόχο, να παρέχει απαντήσεις σε όλες τις αναφορές που υποβάλλουν οι πολίτες. Παράλληλα, παρέχει εξωδικαστική θεραπεία, όπου είναι εφικτό, σε εύλογες ανησυχίες των πολιτών σχετικά με κοινά ζητήματα σε διάφορους τομείς. Οι πολίτες αναμένουν από την Επιτροπή Αναφορών να αναλάβει σχετικές δράσεις, στοχεύοντας στην διευθέτηση του προβλήματος χωρίς να χρειαστεί η προσφυγή σε δικαστικές διαδικασίες (European Parliament, n.d.).

Η Διαδικτυακή Πύλη Αναφορών αναντίρρητα αποτελεί ένα ψηφιακό εργαλείο που συμβάλει καθοριστικά στην ενίσχυση της ηλεκτρονικής συμμετοχής. Καταρχήν, δίνει την δυνατότητα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, μέσα από τις αναφορές των πολιτών, να διενεργεί συνεχή έλεγχο της πραγματικότητας, σχετικά με τον τρόπο που εφαρμόζεται η ευρωπαϊκή νομοθεσία, ενισχύοντας την λογοδοσία. Παράλληλα, προάγει την διαφάνεια και την ανοιχτότητα, καθώς δημοσιοποιούνται ζητήματα που εγείρουν ανησυχίες, με στόχο την άμεση αντιμετώπισή τους (European Parliament, n.d.). Τέλος, οι ηλεκτρονικές αναφορές αποτελούν ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την ενδυνάμωση των πολιτών, καθώς ενισχύει το αίσθημα της συμμετοχικότητας, δίνοντάς τους την δυνατότητα να επηρεάσουν καθημερινά κοινά ζητήματα που τους αφορούν (Aichholzer & Rose, 2020).

2.4.6 Τεχνητή Νοημοσύνη και Δημοκρατικό Έλλειμμα

Σημαντικό ρόλο στην νομιμοποίηση λήψης των αποφάσεων διαδραματίζει η τεχνητή νοημοσύνη, προσδίδοντας υπεραξία στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος. Η διαχείριση σοβαρών κρίσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως η ευρωπαϊκή κρίση χρέους και η αντιμετώπιση της πανδημίας Covid-19, σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, απαιτούν από τους πολίτες την εφαρμογή νομιμότητας σε όλα τα στάδια του πολιτικού συστήματος. Ωστόσο, εξαιτίας του δημοκρατικού ελλείμματος παρατηρείται έλλειψη νομιμότητας στο στάδιο εισροών που αφορά τα αιτήματα διεκπεραίωσης και τις διεργασίες μετατροπής των αιτημάτων, καθώς και των εκροών που αφορά τα αποτελέσματα πολιτικής. Η τεχνητή νοημοσύνη επιδιώκει την αποκατάσταση της νομιμότητας, ενσωματώνοντας ψηφιακά δεδομένα στις πολικές διαδικασίες, όπως η αλγοριθμική λήψη αποφάσεων (ADM) (Starke & Lünich, 2020).

Αναμφισβήτητα, με την χρήση αυτόνομων συστημάτων και της αλγοριθμικής λήψης αποφάσεων, επιτυγχάνονται καλύτερα και διαφανή αποτελέσματα στη λήψη των αποφάσεων, βελτιώνοντας την νομιμότητα των διαδικασιών. Η χρήση των συστημάτων αυτών βελτιώνει την ιεράρχηση των εισροών εντοπίζοντας τα πιεστικά κοινωνικά ζητήματα, έχοντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα πρόβλεψης πιθανών αποτελεσμάτων πολιτικής. Παράλληλα, γίνεται δημοσιοποίηση της διαδικασίας για την χάραξη της πολιτικής, αξιολογώντας την αποτελεσματικότητά της. Ωστόσο, υπάρχει και η άποψη ότι η χάραξη πολιτικής που στηρίζεται σε δεδομένα και αυτόνομα συστήματα υπονομεύει την αντιληπτική νομιμότητα. Οι πολίτες αισθάνονται ότι έχουν μικρή επιρροή στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, και έχουν την αντίληψη ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται αυτόματα από συστήματα δεν είναι διαφανείς και αξιόπιστες (Starke & Lünich, 2020).

Συμπερασματικά, η τεχνητή νοημοσύνη συμβάλει στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος, αξιοποιώντας έγκυρα εμπειρικά στοιχεία και δεδομένα, προσφέροντας διαφάνεια και ταχύτητα στην λήψη αποφάσεων. Ωστόσο, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, πρέπει να είναι προσεκτικοί στην ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης και των συστημάτων (ADM), στην διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Η ενσωμάτωση αυτή πρέπει να γίνεται με τρόπο που δεν υπονομεύεται η αντιληπτική νομιμότητα των πολιτών, και να χρησιμοποιούνται κυρίως για να βοηθούν και να συμβουλεύονται τον ανθρώπινο παράγοντα, και όχι να τον αντικαθιστά (Starke & Lünich, 2020).

2.5 Παράγοντες που επηρεάζουν την χρήση ψηφιακών τεχνολογιών

Είναι αλήθεια ότι η χρήση ψηφιακών τεχνολογιών παίζει σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της διακυβέρνησης, και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, το επίπεδο χρήσης υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και ηλεκτρονικής συμμετοχής επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες. Οι βασικότεροι παράγοντες σχετίζονται κυρίως με το ψηφιακό χάσμα των πολιτών, που δημιουργείται από το επίπεδο εκπαίδευσης, τις ψηφιακές δεξιότητες, και την ηλικία. Άλλοι σημαντικοί παράγοντες, αναφέρονται το επίπεδο εμπιστοσύνης των πολιτών στους θεσμούς, καθώς και η ποιότητα των παρεχόμενων ηλεκτρονικών υπηρεσιών (Pérez-Morote et al, 2020).

2.5.1 Η εκπαίδευση

Ένας από τους πιο καθοριστικούς παράγοντες στη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών από τους πολίτες θεωρείται το επίπεδο εκπαίδευσης. Σχετική έρευνα έχει δείξει ότι η εκπαίδευση επηρεάζει θετικά το επίπεδο ανάπτυξης της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Μια αύξηση 1% στον δείκτη εκπαίδευσης, επιφέρει αύξηση 0,15 % έως 0,39 % στην ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Horobet et al, 2023).

Η ύπαρξη ψηφιακού χάσματος μεταξύ των πολιτών, που προκαλείται από το διαφορετικό επίπεδο εκπαίδευσης, επηρεάζει σημαντικά τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών. Ειδικότερα, όσον αφορά τη λήψη πληροφοριών από ιστότοπους, για τα άτομα που βρίσκονται στην κατηγορία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η πιθανότητα χρήσης ψηφιακών εργαλείων είναι 1,7 φορές υψηλότερη. Αντίστοιχα, όσον αφορά τη λήψη εντύπων, τα άτομα με ανώτατο επίπεδο εκπαίδευσης, συγκριτικά με άτομα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, έχουν 1,9 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα να υποβάλλουν τα έντυπα ηλεκτρονικά (Rodríguez-Hevía et al, 2020).

Παράλληλα, το επίπεδο της εκπαίδευσης επηρεάζει σημαντικά την ηλεκτρονική συμμετοχή των πολιτών. Αρκετές έρευνες δείχνουν ότι το κόστος και τα οφέλη της συμμετοχής σε ψηφιακές πλατφόρμες είναι υπέρ των πολιτών με υψηλότερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης (Aichholzer & Rose, 2020).

2.5.2 Οι ψηφιακές δεξιότητες

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών αποτελούν οι ψηφιακές δεξιότητες. Για να έχουν τη δυνατότητα οι πολίτες να αλληλοεπιδρούν ψηφιακά με τη δημόσια διοίκηση, ενισχύοντας την ηλεκτρονική διακυβέρνηση, απαιτείται να διαθέτουν υψηλότερο επίπεδο ψηφιακής παιδείας. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν την τεχνολογία, και να μπορούν να χειρίζονται με ευκολία τις ψηφιακές πλατφόρμες (Horobeţ et al, 2023).

Αναμφισβήτητα, η ύπαρξη ψηφιακού χάσματος που παρατηρείται μεταξύ των πολιτών που σχετίζονται με δεξιότητες ψηφιακών εργαλείων, αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και συμμετοχή (Pérez-Morote et al, 2020). Έρευνες έχουν δείξει ότι τα άτομα που έχουν ανώτερο επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων, έχουν 16 φορές περισσότερες πιθανότητες συγκριτικά με άτομα που έχουν βασικό επίπεδο δεξιοτήτων ή καθόλου, να αναζητήσουν πληροφορίες σε ψηφιακές πλατφόρμες. Επίσης, έχουν διπλάσια πιθανότητα λήψης εγγράφων από ιστότοπους και τριπλάσια πιθανότητα παράδοσης συμπληρωμένων εντύπων, σε σύγκριση πάντα με όσους έχουν βασικές ή καθόλου ψηφιακές δεξιότητες (Rodríguez-Hevía et al, 2020).

Επιπρόσθετα, το υψηλό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων, συμβάλλει στην ενίσχυση της ηλεκτρονικής συμμετοχής, καθώς δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις αποτελεσματικής συμμετοχής. Οι ηλεκτρονικές διαβουλεύσεις, οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε ψηφιακές πλατφόρμες διαβουλεύσεων, προκειμένου να έχουν αποτελεσματικότητα, θα πρέπει οι συμμετέχοντες να διαθέτουν ικανό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων (Aichholzer & Rose, 2020).

2.5.3 Η ηλικία

Ένας σημαντικός δημογραφικός παράγοντας που επηρεάζει τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, τόσο σε επίπεδο ηλεκτρονικής διακυβέρνησης όσο και σε επίπεδο ηλεκτρονικής συμμετοχής αποτελεί η ηλικία. Αναφορικά με την ηλεκτρονική διακυβέρνηση η υπάρχουσα βιβλιογραφία επισημαίνει ότι διαφορετικές γενιές ηλεκτρονικών πολιτών συμπεριφέρονται με διαφορετικούς τρόπους, προκαλώντας ένα ψηφιακό χάσμα (Rodríguez-Hevía et al, 2020). Έχει παρατηρηθεί αρνητική σχέση μεταξύ γήρανσης και χρήσης ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Έρευνα σχετικά με το ψηφιακό χάσμα που προκαλείται από την ηλικία, υποδεικνύει ότι οι ηλικιωμένοι

πληθυσμοί αντιμετωπίζουν σημαντικά μειονεκτήματα στη χρήση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, σε σύγκριση με τους νεότερους. Επιπλέον, άλλες μελέτες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι νεότεροι πληθυσμοί είναι συχνότεροι χρήστες των διαθέσιμων υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης επιβεβαιώνοντας το ψηφιακό χάσμα λόγω ηλικίας (Pérez-Morote et al, 2020).

Ανάλογα αποτελέσματα παρατηρούνται και σε επίπεδο ηλεκτρονικής συμμετοχής. Η ύπαρξη του ψηφιακού χάσματος στο οποίο συνδράμει εκτός των άλλων και ο ηλικιακός παράγοντας, επηρεάζει τις ευκαιρίες για ηλεκτρονική συμμετοχή των πολιτών σε δημόσιες διαβουλεύσεις (Nielsen, et al, 2020). Οι ηλεκτρονικές δημόσιες διαβουλεύσεις θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι κανένας πολίτης δεν θα αποκλείεται εξαιτίας του ψηφιακού χάσματος στη συμμετοχή για την χάραξη πολιτικής (Aichholzer & Rose, 2020).

2.5.4 Η εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς

Ένα σημαντικό μερίδιο ευθύνης για τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών από τους πολίτες καταλαμβάνει η εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς και την δημόσια διοίκηση. Οι υποθέσεις διαφθοράς, και η δύσκολη οικονομική κατάσταση που βιώνουν αρκετές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει δημιουργήσει αυξανόμενη δυσπιστία από τους πολίτες προς τους εθνικούς θεσμούς και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης (Pérez-Morote et al, 2020).

Ο βαθμός διαφάνειας της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης παίζει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του βαθμού εμπιστοσύνης των πολιτών. Εάν οι πολίτες θεωρούν την ηλεκτρονική διακυβέρνηση διαφανή, είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιήσουν τις ψηφιακές πλατφόρμες, και να τις συστήσουν σε άλλους, εκφράζοντας έτσι μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στους κυβερνητικούς θεσμούς (Pérez-Morote et al, 2020).

Ταυτόχρονα, έχει διαπιστωθεί ότι τα υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση συσχετίζονται με εντατικότερη χρήση υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και ηλεκτρονικής συμμετοχής. Ταυτόχρονα, όσοι είναι ικανοποιημένοι από τις ψηφιακές υπηρεσίες που παρέχει το κράτος, εμπιστεύονται περισσότερο την κυβέρνηση. Επομένως, υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ εμπιστοσύνης της κυβέρνησης και της χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών από τους πολίτες, που δημιουργείται μέσα από την αλληλεπίδραση του διαδικτύου (Pérez-Morote et al, 2020).

2.5.5 Η ποιότητα των παρεχόμενων ηλεκτρονικών υπηρεσιών

Ένας εξίσου σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει το επίπεδο χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών από τους πολίτες αποτελεί η ποιότητα των παρεχόμενων ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Σύμφωνα με το Μοντέλο Αποδοχής Τεχνολογίας (Technology Acceptance Model – TAM), η αποδοχή συστημάτων πληροφοριών από τα άτομα, εξαρτάται από δυο βασικές μεταβλητές. Οι μεταβλητές αυτές είναι «η αντιληπτή ευκολία χρήσης» και «η αντιληπτή χρησιμότητα» της τεχνολογίας. Οι μεταβλητές αυτές συνδέονται άμεσα με την ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρονται στους πολίτες, στα πλαίσια της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και της ηλεκτρονικής συμμετοχής. Ο σχεδιασμός και η προώθηση ψηφιακών πυλών διακυβέρνησης και συμμετοχής, αναδεικνύεται ως ένα στρατηγικό εργαλείο ανάδειξης των αντιλήψεων των πολιτών. Οι ψηφιακές πύλες που παρέχουν ευκολία στη χρήση και κατάλληλη χρησιμότητα για τους πολίτες, συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών (Pérez-Morote et al, 2020).

Συμπερασματικά, το επίπεδο χρήσης υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και συμμετοχής από τους πολίτες επηρεάζεται σημαντικά από την προσφορά ποιοτικών ηλεκτρονικών υπηρεσιών από τους κυβερνητικούς φορείς. Με άλλα λόγια, η προσφορά φιλικών ψηφιακών υπηρεσιών με χρηστικότητα, καθορίζει σε σημαντικό βαθμό την αποδοχή των ψηφιακών τεχνολογιών από τους πολίτες (Pérez-Morote et al, 2020).

2.6 Τρόποι βελτίωσης της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών για την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος.

Οι ψηφιακές τεχνολογίες συμβάλουν καθοριστικά στη βελτίωση της συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση, και την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος. Μέσα από τον δίαυλο επικοινωνίας που δημιουργούν με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαμορφώνουν τις κατάλληλες συνθήκες για τη συμμετοχή των πολιτών στη συνδιαμόρφωση δημόσιων πολιτικών. Συνεπώς, καθίσταται επιτακτική ανάγκη η αναζήτηση τρόπων για τη βελτίωση των ψηφιακών τεχνολογιών και την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών, στην προσπάθεια για την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος (Nielsen et al, 2020).

2.6.1 Βελτίωση των υφιστάμενων μηχανισμών συμμετοχής.

Η βελτίωση των υφιστάμενων μηχανισμών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών. Οι ψηφιακές πλατφόρμες πρέπει να γίνουν πιο φιλικές προς τον χρήστη, έτσι ώστε να είναι σε θέση να παρέχουν μεγαλύτερη υποστήριξη για τη διαμόρφωση προτάσεων, καθώς και την παρακολούθησή τους μετά την υποβολή. Για παράδειγμα, η πλατφόρμα της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Πολιτών, θα μπορούσε να βελτιώσει την υποστήριξη στην κινητοποίηση και εμπλοκή των πολιτών, καθώς και την παρακολούθηση των προτάσεων. Επίσης, οι πλατφόρμες συμμετοχής «Have Your Say» και «Διαδικτυακή Πλατφόρμα Αναφορών», θα μπορούσαν να βελτιωθούν μέσα από μηχανισμούς διαφάνειας και ενίσχυσης των επικοινωνιακών και συμμετοχικών τους λειτουργιών (Nielsen et al, 2020).

2.6.2 Ενοποίηση των ψηφιακών εργαλείων.

Η ενοποίηση διαφορετικών πλατφορμών και η ενσωμάτωσή τους σε μια ενιαία πλατφόρμα θα συνέβαλε σημαντικά στη βελτίωση συμμετοχής των πολιτών σε διαδικασίες διαβούλευσης. Η δημιουργία μιας ενιαίας πλατφόρμα που θα περιλαμβάνει με κατάλληλο σχεδιασμό όλες τις διαδικασίες συμμετοχής, προσφέρει στους πολίτες ευκολία στον εντοπισμό των δράσεων, μέσα από ένα φιλικότερο ψηφιακό περιβάλλον. Παράλληλα, μέσα από την κοινή πύλη συμμετοχής προσφέρεται μεγαλύτερη νομιμότητα τόσο σε εισροές όσο και σε εκροές. Η συλλογή στοιχείων σε ενιαίο χώρο, και η διαπραγμάτευση συμφερόντων μέσα από δημοκρατικό διάλογο και διαφανή

τρόπο συμβάλουν στη νομιμότητα και κατ' επέκταση στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος (Nielsen et al, 2020).

2.6.3 Ενίσχυση της κουλτούρας για την ψηφιακή παιδεία.

Εκτός από τις τεχνολογικές αλλαγές και βελτιώσεις, η ενίσχυση της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών, προϋποθέτει και τη διαμόρφωση κατάλληλης κουλτούρας ψηφιακής παιδείας. Οι πολίτες και οι θεσμοί θα πρέπει να δημιουργήσουν μια κουλτούρα προθυμίας για αμοιβαία μάθηση, εκπαίδευση και χρήση ψηφιακών τεχνολογιών. Η κουλτούρα ψηφιακής παιδείας προωθεί τον διάλογο, την διαφάνεια, και την εμπιστοσύνη, που οδηγούν στην ενδυνάμωση των πολιτών στη δημοκρατία (Nielsen et al, 2020).

2.7 Κριτική επισκόπηση της βιβλιογραφίας.

Μέσα από την βιβλιογραφία αναδεικνύεται ότι η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης χαρακτηρίζεται από έντονα διακυβερνητικά στοιχεία, τα οποία περιορίζουν την δημοκρατική της νομιμοποίηση. Ο Nugent (2020) επισημαίνει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή λειτουργεί ως εντολοδόχος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου Υπουργών, ενώ το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δυσκολεύεται να ασκήσει έλεγχο της εκτελεστικής εξουσίας. Ο Shore (2011), αναδεικνύει ότι παρά την υιοθέτηση εργαλείων διακυβέρνησης, η λήψη των αποφάσεων στηρίζεται κυρίως σε τεχνοκρατικές ομάδες και όχι στη συμμετοχή των πολιτών. Στο ίδιο πνεύμα ο Fasone, 2012 και ο Raube, 2015 τονίζουν ότι παρά την ενίσχυση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σε δημοσιονομικό επίπεδο και σε κρίσιμους τομείς, η συμμετοχή του παραμένει συμβουλευτική, αμφισβητώντας τη δημοκρατική νομιμότητα της οικονομικής διακυβέρνησης, μεγεθύνοντας το δημοκρατικό έλλειμμα. Ο Foret, 2014 υποστηρίζει ότι η θέσπιση μόνιμου Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ενίσχυσε την αποτελεσματικότητα στην ευρωπαϊκή διακυβέρνηση και την επίτευξη ευρωπαϊκών συμφερόντων. Ωστόσο, δημιούργησε ένα δίπολο διακυβερνητικού και υπερεθνικού στοιχείου, που μείωσε την διαφάνεια και την κατανόηση του πολιτικού συστήματος από τους πολίτες. Παράλληλα, ο Stasavage, 2006 επισημαίνει την απουσία διαφάνειας στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου Υπουργών, ενέχοντας σοβαρούς κινδύνους για την διαβουλευτική δημοκρατία, δυσχεραίνοντας τον έλεγχο και τη λογοδοσία. Ο Azman, 2011 από την άλλη, αναδεικνύει το δημοκρατικό έλλειμμα, καθώς με την επιφανειακή υιοθέτηση συμμετοχικών εργαλείων, την ανάθεση εξουσιών σε τεχνοκράτες, και την απουσία κοινοβουλευτικού ελέγχου, δημιουργούνται ζητήματα λογοδοσίας και διαφάνειας.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε ότι οι επιστημονικές έρευνες διευρύνουν την αναζητήσή τους για τη βελτίωση της διακυβέρνησης και την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος, αναδεικνύοντας τον ρόλο των ψηφιακών τεχνολογιών. Ο Millard, 2023 θεωρεί ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός θα βοηθήσει να γίνει πιο αποτελεσματική η δημόσια διακυβέρνηση, αντιμετωπίζοντας κοινωνικές προκλήσεις. Οι Doran et al, 2023 υποστηρίζουν ότι η χρήση ψηφιακής τεχνολογίας έχει θετική επίδραση στους πυλώνες της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και ηλεκτρονικής συμμετοχής, βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητα στη διακυβέρνηση και αυξάνοντας τη συμμετοχή των πολιτών. Στο ίδιο πνεύμα οι Campmas et al, 2022

θεωρούν ότι με την υιοθέτηση ψηφιακών εργαλείων επιτυγχάνεται ο συντονισμός διαλειτουργικότητας των δημόσιων υπηρεσιών, μειώνοντας τη γραφειοκρατία και διευκολύνοντας την αλληλεπίδραση, με αποτέλεσμα η ηλεκτρονική διακυβέρνηση να γίνεται πιο αποτελεσματική. Επίσης, σύμφωνα με τον Rinne, 2019, η εφαρμογή ψηφιακών τεχνολογιών έχει ως στόχο την ελαχιστοποίηση της γραφειοκρατίας, την εξάλειψη των διακρίσεων και την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης. Παράλληλα, οι Misuraca & Van Noordt, 2020 και οι Reis et al, 2020 αναδεικνύουν τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στη βελτίωση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, καθώς με τη χρήση έξυπνων συστημάτων υποστήριξης των αποφάσεων εξασφαλίζεται η αποτελεσματικότερη και ταχύτερη λήψη τους. Οι Aichholzer & Rose, 2020 επισημαίνουν ότι τα ψηφιακά εργαλεία ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των πολιτών, ενισχύοντας τη λογοδοσία και τη διαφάνεια, οδηγώντας στην μείωση του δημοκρατικού ελλείμματος, αν και δε φαίνεται να έχουν ακόμη ουσιαστικό αντίκτυπο στη λήψη των αποφάσεων. Οι Starke & Lünich, 2020 θεωρούν ότι η τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνει την νομιμότητα στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, ωστόσο η ενσωμάτωσή της θα πρέπει να έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα ώστε να μην διακυβεύεται η αντιληπτή νομιμότητα των πολιτών. Επίσης, οι Pérez-Morote et al, 2020 εστιάζονται στους παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, θεωρώντας σημαντικότερους το επίπεδο εκπαίδευσης, τις ψηφιακές δεξιότητες και την ηλικία, οι οποίοι σχετίζονται με το ψηφιακό χάσμα. Τέλος, οι Nielsen et al, 2020 επικεντρώνονται στην αναζήτηση τρόπων βελτίωσης των ψηφιακών τεχνολογιών και ενίσχυσης της συμμετοχής των πολιτών. Θεωρούν τη βελτίωση και ενοποίηση των ψηφιακών εργαλείων απαραίτητη προϋπόθεση ενίσχυσης της συμμετοχής των πολιτών, και προτείνουν την διαμόρφωση κατάλληλης κουλτούρας ψηφιακής παιδείας προωθώντας τον διάλογο και τη διαφάνεια.

Συνοψίζοντας, ο στόχος του κεφαλαίου ήταν η ανάλυση και η κριτική αποτίμηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας που σχετίζεται με το αντικείμενο της μελέτης, προκειμένου να γίνει η τεκμηρίωση και να εντοπιστούν πιθανά ερευνητικά κενά. Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την βιβλιογραφική ανάλυση είναι ότι η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης χαρακτηρίζεται από έντονα διακυβερνητικά στοιχεία, τα οποία δρουν ανασταλτικά στην εμφάνιση του φαινομένου του δημοκρατικού ελλείμματος. Περιορίζουν την δημοκρατική νομιμοποίηση της Ένωσης, την αποτελεσματικότητα του κοινοβουλευτικού ελέγχου, τη διαφάνεια, τη λογοδοσία, και

την συμμετοχή των πολιτών. Παράλληλα, η σύγχρονη βιβλιογραφία αναγνωρίζει ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες συμβάλλουν στη βελτίωση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και της ηλεκτρονικής συμμετοχής. Ωστόσο, η ταχύτητα των τεχνολογικών εξελίξεων, όπως η πρόοδος της τεχνητής νοημοσύνης και η συνεχής εξέλιξη των ψηφιακών εργαλείων, καθιστά αναγκαία την εκ νέου εμπειρική διερεύνηση επίδρασης των ψηφιακών τεχνολογιών, στη βελτίωση της διακυβέρνησης και της αντιμετώπισης του δημοκρατικού ελλείμματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι να παρουσιαστεί η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί για να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα, και να καθοριστεί το αναλυτικό πλαίσιο της έρευνας για την ανάδειξη των μεταβλητών. Η αναφορά στη μεθοδολογία είναι απαραίτητη, καθώς προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο θα γίνει η συλλογή και η ανάλυση των δεδομένων, εξασφαλίζοντας την αξιοπιστία και την εγκυρότητα της έρευνας. Παράλληλα, η αναφορά στο αναλυτικό πλαίσιο συμβάλει στην θεωρητική θεμελίωση της έρευνας και τη σύνδεσή της με την πρακτική εφαρμογή, μέσα από τον καθορισμό των μεταβλητών και τις σχέσεις μεταξύ τους. Το κεφάλαιο αυτό συνδέει το θεωρητικό υπόβαθρο που αναλύθηκε στην βιβλιογραφική επισκόπηση με την εμπειρική ανάλυση που θα ακολουθήσει.

3.1 Μεθοδολογία της έρευνας.

Η μεθοδολογία που θα χρησιμοποιηθεί στην παρούσα εργασία αναφέρεται στον τύπο της εμπειρικής ποσοτικής έρευνας, καθώς βασίζεται στη συλλογή και ανάλυση πρωτογενών δεδομένων μέσω δομημένου ερωτηματολογίου. Ο ποσοτικός χαρακτήρας της έρευνας επιτρέπει την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων για τις στάσεις και αντιλήψεις των συμμετεχόντων, που σχετίζονται με τη διερεύνηση των ακόλουθων ερευνητικών ερωτημάτων:

- 1) Πώς συμβάλλουν οι ψηφιακές τεχνολογίες, όπως η ηλεκτρονική διακυβέρνηση και η τεχνητή νοημοσύνη, στην αύξηση της αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση;
- 2) Πώς συμβάλλουν οι ψηφιακές τεχνολογίες στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση;
- 3) Ποιοι είναι οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών από τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ;
- 4) Πώς μπορεί να βελτιωθεί η ηλεκτρονική συμμετοχή των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω ψηφιακών τεχνολογιών, ώστε να αντιμετωπιστεί το δημοκρατικό έλλειμμα;

Η έρευνα έχει περιγραφικό και επεξηγηματικό χαρακτήρα. Περιγραφικό, γιατί επιχειρεί να καταγράψει και να αναλύσει τις στάσεις και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων,

σχετικά με τη συγκεκριμένη έρευνα. Επεξηγηματικό, γιατί διερευνά την συσχέτιση μεταξύ των ανεξάρτητων, μεσολαβητικών, εξαρτημένων και διερευνητικών μεταβλητών που έχουν καθοριστεί, προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα. Το δείγμα που εξετάστηκε περιλαμβάνει το προσωπικό της Περιφερειακής Ενότητας Ρεθύμνου, ως αντιπροσωπευτικό δείγμα φορέα δημόσιας διοίκησης, ενώ ταυτόχρονα περιλαμβάνει και γενικότερες κατηγορίες πολιτών.

Έγινε χρήση δομημένου ερωτηματολογίου το οποίο αποτελεί το βασικό ερευνητικό εργαλείο και παρατίθεται στο παράρτημα Α της παρούσας εργασίας. Εστάλη ηλεκτρονικά μέσω του συνδέσμου <https://forms.gle/Fak4e8VytF7ogtWz8> και συμπληρώθηκε από τους συμμετέχοντες με τρόπο ηλεκτρονικό μέσω της εφαρμογής (Google Forms). Για τον σχεδιασμό του ερωτηματολογίου, χρησιμοποιήθηκε το θεωρητικό πλαίσιο και τα ευρήματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης του προηγούμενου κεφαλαίου, προκειμένου να ανταποκρίνεται στα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας. Αποτελείται από ερωτήσεις κλειστού τύπου πολλαπλής επιλογής και ερωτήσεις της κλίμακας Likert πέντε βαθμίδων (1=Διαφωνώ απόλυτα, 2= Διαφωνώ, 3=Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ, 4= Συμφωνώ, 5= Συμφωνώ Απόλυτα). Οι ερωτήσεις ομαδοποιούνται σε πέντε θεματικές ενότητες:

- 1) Δημογραφικά στοιχεία.
- 2) Συχνότητα χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ηλεκτρονικής συμμετοχής, και τεχνητής νοημοσύνης.
- 3) Αντίληψη των πολιτών για τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην ενίσχυση του δημοκρατικού της χαρακτήρα.
- 4) Αντίληψη των πολιτών για τους παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ηλεκτρονικής συμμετοχής και Τεχνητής Νοημοσύνης.
- 5) Τρόπους βελτίωσης της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ε.Ε., για την ενδυνάμωση του δημοκρατικού της χαρακτήρα.

3.2 Αναλυτικό πλαίσιο.

Στο αναλυτικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας αναλύονται αρχικά οι έννοιες του δημοκρατικού ελλείμματος και των ψηφιακών τεχνολογιών στα πλαίσια της Ευρωπαϊκή Ένωσης, καθώς αποτελούν βασικές μεταβλητές της παρούσας έρευνας. Στην συνέχεια αποτυπώνονται οι μεταβλητές που μελετώνται, οι σχέσεις μεταξύ τους, καθώς και οι δείκτες για την ποσοτική αποτίμηση της έρευνας. Μέσα από τους συγκεκριμένους δείκτες επιχειρείται η εξαγωγή τεκμηριωμένων συμπερασμάτων για τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης, επιχειρείται η εξαγωγή συμπερασμάτων για τους παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, και τους τρόπους βελτίωσης συμμετοχής των πολιτών. Η επιλογή των μεταβλητών βασίζεται στα ευρήματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης συνδέοντας την θεωρητική προσέγγιση με την εμπειρική ανάλυση.

3.2.1 Η έννοια του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ε.Ε.

Η έννοια του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναφέρεται στις αδυναμίες του ευρωπαϊκού συστήματος διακυβέρνησης να εξασφαλίσει επαρκή δημοκρατική νομιμοποίηση στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων. Ειδικότερα, αναφέρεται στην έλλειψη του δικαιώματος του λαού να επιλέγει αυτούς που κυβερνούν και ασκούν εξουσία, να έχει άμεση ή έμμεση συμμετοχή στις πολιτικές αποφάσεις, και να ασκεί ουσιαστικό έλεγχο στις πολιτικές διεργασίες (Azman, 2011). Παρά την ύπαρξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως το μοναδικό άμεσα εκλεγμένο όργανο από το λαό, η νομοθετική και εκτελεστική εξουσία ασκείται πρωτίστως από το Συμβούλιο των Υπουργών σε συνεργασία με την Επιτροπή, που δεν προκύπτουν από άμεση λαϊκή εντολή (Decker, 2002). Η θεσμική αυτή διάσταση του δημοκρατικού ελλείμματος σε συνδυασμό με την απουσία συμμετοχής και διαφάνειας, σε όλους τους τομείς εξουσίας, καθώς και την έλλειψη κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας και πολιτικής κουλτούρας, διευρύνει την απόσταση μεταξύ πολιτών και ευρωπαϊκών θεσμών και ενισχύει το δημοκρατικό έλλειμμα (Jensen, 2009).

Το δημοκρατικό έλλειμμα συνδέεται άμεσα με τον διακυβερνητικό χαρακτήρα της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης καθώς οι πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονται

εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τα κράτη – μέλη, προτάσσοντας τα εθνικά τους συμφέροντα (Nugent, 2012). Η κυριαρχική θέση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου Υπουργών στους περισσότερους τομείς και κυρίως σε θέματα εξωτερικής πολιτικής περιορίζουν την συμμετοχή υπερεθνικών οργάνων δημοκρατικής αντιπροσώπευσης (Fabbrini, 2016; Decker, 2002). Κατά συνέπεια ο διακυβερνητισμός συμβάλλει στη διατήρηση του δημοκρατικού ελλείμματος, δημιουργώντας κενά διαφάνειας και λογοδοσίας, καθώς η εξουσία πηγάζει περισσότερο από τα κράτη – μέλη και λιγότερο από τον «δήμο» που αποτελεί τον κυρίαρχο ευρωπαϊκό λαό (Azman, 2011; Jensen, 2009).

3.2.2 Η έννοια των ψηφιακών τεχνολογιών στα πλαίσια της Ε.Ε.

Η έννοια των ψηφιακών τεχνολογιών στο πλαίσιο της ψηφιακής διακυβέρνησης, αφορά τη χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διακυβέρνησης και της συμμετοχής των πολιτών. Οι ψηφιακές τεχνολογίες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη βελτίωση της διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και κατ' επέκταση στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος (Doran et al, 2023). Περιλαμβάνουν όχι μόνο το υλικό και λογισμικό, αλλά και τις διαδικασίες και τα συστήματα συλλογής, επεξεργασίας, αποθήκευσης και μετάδοσης των ψηφιακών δεδομένων, καλύπτοντας προηγμένα δίκτυα, εφαρμογές και ψηφιακές πλατφόρμες (Johnston et al, 2022).

Η αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών στην Ε.Ε. συνδέεται με δυο βασικούς πυλώνες της ηλεκτρονικής δημοκρατίας: την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και την ηλεκτρονική συμμετοχή. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση αφορά την ψηφιοποίηση δημόσιων υπηρεσιών και διοικητικών διαδικασιών, με στόχο την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας και της διαφάνειας (Doran et al, 2023). Στο πλαίσιο αυτό η Ε.Ε. έχει θεσπίσει το Ενιαίο Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας (ΕΠΔ), το οποίο προωθεί το συντονισμό και τη διαλειτουργικότητα των ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών των κρατών – μελών, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της συνδεσιμότητας και της σύγκλισης κοινών πολιτικών (Campmas et al, 2022; Troitiño et al, 2024). Επιπλέον, η ενσωμάτωση προηγμένων τεχνολογιών, όπως η τεχνητή νοημοσύνη, εμπλουτίζει περαιτέρω την ηλεκτρονική διακυβέρνηση, διευκολύνοντας τη μετάβαση

των κρατών – μελών σε ένα ολοκληρωμένο ψηφιακό περιβάλλον (Misuraca & Van Noordt. 2020).

Ο δεύτερος πυλώνας, η ηλεκτρονική συμμετοχή, στηρίζεται στη χρήση ψηφιακών εργαλείων που ενισχύουν την ενεργό εμπλοκή των πολιτών στη διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών. Τα εργαλεία αυτά συμβάλλουν στην αύξηση της δημοκρατικής νομιμοποίησης, της διαφάνειας και της λογοδοσίας, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς και περιορίζοντας το αίσθημα δημοκρατικού ελλείμματος (Le Blanc, 2020; Nielsen et al, 2020).

3.2.3 Μεταβλητές και σχέσεις.

Οι μεταβλητές που περιλαμβάνονται στην παρούσα έρευνα διακρίνονται σε ανεξάρτητες, μεσολαβητικές, εξαρτημένες, και διερευνητικές μεταβλητές.

Ανεξάρτητες Μεταβλητές:

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές περιλαμβάνουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ηλεκτρονικής συμμετοχής, και τεχνητής νοημοσύνης. Οι μεταβλητές αυτές είναι η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, οι ψηφιακές δεξιότητες, η εμπιστοσύνη στους θεσμούς, και η ποιότητα των ψηφιακών υπηρεσιών.

Μεσολαβητικές Μεταβλητές:

Οι μεσολαβητικές περιλαμβάνουν, τη χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, τη χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής, και τη χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης, που επηρεάζονται από τους ανωτέρω παράγοντες.

Εξαρτημένες Μεταβλητές:

Οι εξαρτημένες μεταβλητές περιλαμβάνουν, τη βελτίωση της διακυβέρνησης μέσω των ψηφιακών τεχνολογιών, και την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος της Ε.Ε. μέσω των ψηφιακών τεχνολογιών.

Διερευνητικές Μεταβλητές:

Τέλος, οι διερευνητικές μεταβλητές περιλαμβάνουν, την ενημέρωση των πολιτών για τις διαθέσιμες ψηφιακές πλατφόρμες συμμετοχής, τη βελτίωση της ποιότητας και ευχρηστίας στις ψηφιακές πλατφόρμες συμμετοχής, και την ενίσχυση της κουλτούρας ψηφιακής παιδείας.

Επίσης, στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας εξετάζονται οι σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών, προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ηλεκτρονικής συμμετοχής και τεχνητής νοημοσύνης, οι οποίες ως μεσολαβητικές μεταβλητές επιδρούν στις εξαρτημένες μεταβλητές. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται μια αλυσίδα σχέσεων, όπου οι ανεξάρτητες μεταβλητές ασκούν έμμεσα επίδραση στις εξαρτημένες μέσω των μεσολαβητικών. Οι διερευνητικές μεταβλητές ενισχύουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, επιδρώντας θετικά στις σχέσεις ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών.

3.2.4 Δείκτες ανάλυσης

Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν 15 δείκτες ποσοτικών μετρήσεων, η χρήση των οποίων τεκμηριώνεται από την βιβλιογραφία. Ειδικότερα:

Δείκτες μεσολαβητικών μεταβλητών:

Χρησιμοποιήθηκαν 5 δείκτες μεσολαβητικών μεταβλητών που αποτυπώνουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών σε σχέση με τους παράγοντες που την επηρεάζουν:

- 1) Η συχνότητα χρήσης ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε σχέση με την ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης και τις ψηφιακές δεξιότητες (Rodríguez-Hevíá et al, 2020; Pérez-Morote et al, 2020; Horobet et al, 2023;).
- 2) Η συχνότητα χρήσης ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής σε σχέση με την ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης και τις ψηφιακές δεξιότητες (Horobet et al, 2023; Perez-Morote et al, 2020).
- 3) Η συχνότητα χρήσης εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης σε σχέση με την ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης και τις ψηφιακές δεξιότητες (Misuraca & Van Noordt. 2020; Gov.gr, n.d.).
- 4) Η αντίληψη των πολιτών για το αν η εμπιστοσύνη στους θεσμούς ενισχύει τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών (Perez-Morote et al, 2020).

- 5) Η αντίληψη των πολιτών για το αν η ποιότητα και ευχρηστία των ψηφιακών πλατφορμών ενισχύει τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών (Pérez-Morote et al, 2020).

Δείκτες εξαρτημένων μεταβλητών:

Χρησιμοποιήθηκαν 4 δείκτες εξαρτημένων μεταβλητών που μετρούν τη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε σχέση με τις μεσολαβητικές μεταβλητές (χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης):

- 1) Η παροχή ποιοτικότερων υπηρεσιών και η μείωση της γραφειοκρατίας, μέσω της χρήσης εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Campmas et al, 2022).
- 2) Η προώθηση της ισότητας και η παροχή ίσων ευκαιριών, μέσω της χρήσης εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Rinne, 2019).
- 3) Η ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης, μέσω της χρήσης εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Tsap, 2022).
- 4) Η μείωση της γραφειοκρατίας και η απλοποίηση των διαδικασιών στο δημόσιο, μέσω της χρήσης εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης (Misuraca & Van Noordt. 2020; Gov.gr, n.d.).

Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκαν 3 δείκτες εξαρτημένων μεταβλητών που μετρούν τον βαθμό ενίσχυσης του δημοκρατικού χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με τις μεσολαβητικές μεταβλητές (χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής και χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης).

- 1) Η ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών, μέσω της χρήσης εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής (Aichholzer & Rose, 2020)
- 2) Η ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, μέσω της χρήσης εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής (Aichholzer & Rose, 2020).
- 3) Η ενίσχυση της διαφάνειας και της νομιμότητας στην διαδικασία λήψης των αποφάσεων, μέσω της χρήσης εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης (Starke & Lünich, 2020).

Δείκτες διερευνητικών μεταβλητών

Τέλος, χρησιμοποιήθηκαν 3 δείκτες διερευνητικών μεταβλητών που μετρούν τον τρόπο βελτίωσης της ηλεκτρονικής συμμετοχής στη διακυβέρνηση της Ένωσης για την ενδυνάμωση του δημοκρατικού της χαρακτήρα:

- 1) Η ενημέρωση των πολιτών για τις διαθέσιμες ψηφιακές πλατφόρμες συμμετοχής (Nielsen et al, 2020).
- 2) Η βελτίωση της ποιότητας και ευχρηστίας στις ψηφιακές πλατφόρμες συμμετοχής (Nielsen et al, 2020).
- 3) Η ενίσχυση της ψηφιακής παιδείας και κουλτούρας (Nielsen et al, 2020).

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου ήταν να παρουσιαστεί η μεθοδολογία της έρευνας και να καθοριστεί το αναλυτικό πλαίσιο που επιτρέπει την εμπειρική διερεύνηση της συμβολής των ψηφιακών τεχνολογιών στη διακυβέρνηση και τον δημοκρατικό χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διερεύνηση αυτή έγινε μέσα από την ανάδειξη συγκεκριμένων μεταβλητών και τη σχέση μεταξύ τους. Στο πλαίσιο αυτό οι προσδιοριστικοί παράγοντες, οι οποίοι αποτελούνται από τις ανεξάρτητες, μεσολαβητικές, εξαρτημένες και διερευνητικές μεταβλητές, επιλέχτηκαν με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο και την βιβλιογραφία. Παράλληλα, η επιλογή τους έγινε προκειμένου να γίνει κατανοητή η αλληλεπίδρασή τους στην προσπάθεια διερεύνησης των ερευνητικών ερωτημάτων που αποτελούν την βάση της συγκεκριμένης έρευνας. Ειδικότερα, οι ανεξάρτητες μεταβλητές αποτυπώνουν τα χαρακτηριστικά των πολιτών που διαμορφώνουν την συχνότητα χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών. Οι μεσολαβητικές μεταβλητές καταγράφουν την πραγματική χρήση των ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ηλεκτρονικής συμμετοχής και τεχνητής νοημοσύνης. Η επιλογή των εξαρτημένων μεταβλητών έγινε προκειμένου να αποτυπωθεί ο αντίκτυπος της χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης και του δημοκρατικού χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέλος, η επιλογή των διερευνητικών μεταβλητών έγινε προκειμένου να αναζητηθούν τρόποι βελτίωσης που μπορούν να ενισχύσουν περαιτέρω την συμμετοχή των πολιτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι η εφαρμογή της μεθοδολογίας και του αναλυτικού πλαισίου, μέσα από την ανάλυση των αποτελεσμάτων των απαντήσεων του ερωτηματολογίου που εστάλη. Το δείγμα της έρευνας ανήλθε στους 91 συμμετέχοντες και αποτελείται από Έλληνες πολίτες, ενώ για την ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα jamovi.

Κατά την αρχική ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας, διενεργήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας των απαντήσεων του ερωτηματολογίου με τη χρήση του δείκτη Cronbach's Alpha. Οι εξαρτημένες μεταβλητές της έρευνας (βελτίωση της διακυβέρνησης και ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα της Ε.Ε.) μετατράπηκαν σε επιμέρους επιχειρησιακές μεταβλητές, οι οποίες αποτυπώνουν τις αντιλήψεις των πολιτών για τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών. Η αξιοπιστία των επιχειρησιακών μεταβλητών εξετάστηκε με τον δείκτη Cronbach's alpha και παρουσιάζονται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα με τιμές πάνω από 0,7 γεγονός που καταδεικνύει υψηλό βαθμό αξιοπιστίας των μετρήσεων. Οι παραπάνω τιμές δείχνουν ότι οι επιχειρησιακές μεταβλητές παρουσιάζουν καλή έως εξαιρετική εσωτερική συνοχή και αξιοπιστία, επιβεβαιώνοντας ότι οι ερωτήσεις που τις συνθέτουν μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ασφάλεια για την ανάλυση των σχέσεων των μεταβλητών.

Πίνακας 1. Έλεγχος αξιοπιστίας επιχειρησιακών μεταβλητών

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ	Cronbach's a
Αντιλαμβανόμενη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ε.Ε.	0,902
Αντιλαμβανόμενη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής στην ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα της Ε.Ε.	0,889
Αντιλαμβανόμενη συμβολή των εφαρμογών Τεχνητής Νοημοσύνης, στη βελτίωση της διακυβέρνησης και στην ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα της Ε.Ε.	0,795

4.1 Περιγραφική στατιστική ανάλυση αποτελεσμάτων

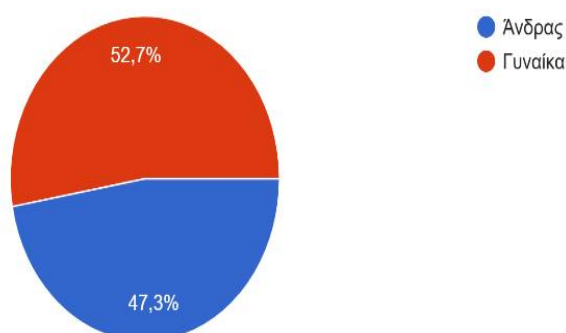
1) Περιγραφική στατιστική ανάλυση δημογραφικών στοιχείων

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν συνολικά 91 Έλληνες πολίτες, από τους οποίους το 52,7 % ήταν γυναίκες και το υπόλοιπο 47,3% άνδρες. Η κατανομή αυτή δείχνει μια σχετικά καλή ισορροπία στην αντιπροσώπευση των δυο φύλων στην έρευνα, με τις γυναίκες να παρουσιάζουν ένα ελαφρύ προβάδισμα αριθμητικά. Σχετικά με την ηλικία, υπάρχει αντιπροσωπευτικό δείγμα όλων των ηλικιακών ομάδων. Στους παρακάτω πίνακες και γραφήματα απεικονίζονται αναλυτικά τα ποσοστά κατανομής.

Πίνακας 2. Συχνότητα για το φύλο			
	Συχνότητα	Ποσοστό %	
Άνδρας	43	47.3%	
Γυναίκα	48	52.7%	

1. Επιλέξτε το φύλο σας:

91 απαντήσεις

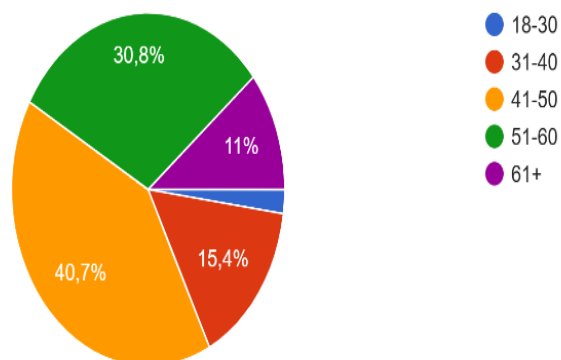

Γράφημα 1. Φύλο δείγματος

Πίνακας 3. Συχνότητα για την ηλικία			
	Συχνότητα	Ποσοστό %	
18-30	2	2.2%	
31-40	14	15.4%	
41-50	37	40.7%	
51-60	28	30.8%	
61+	10	11.0%	

2. Επιλέξτε την ηλικιακή σας ομάδα:

91 απαντήσεις

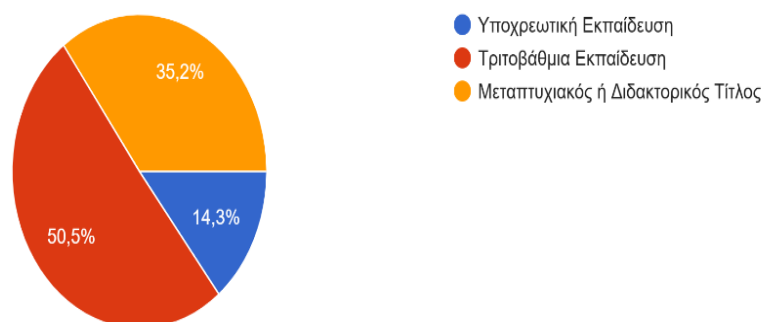
Γράφημα 2. Ηλικιακή κατανομή δείγματος

Σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των συμμετεχόντων το 14,3 % είναι απόφοιτοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης, το 50,5 % είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τέλος, το 35,2 % των συμμετεχόντων κατέχει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο. Ακολουθεί πίνακας και γράφημα που απεικονίζουν τα παραπάνω ποσοστά.

Πίνακας 4. Συχνότητα για το επίπεδο εκπαίδευσης			
	Συχνότητα	Ποσοστό %	
Υποχρεωτική Εκπαίδευση	13	14.3%	
Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	46	50.5%	
Μεταπτυχιακός ή Διδακτορικός Τίτλος	32	35.2%	

3. Επιλέξτε το επίπεδο εκπαίδευσής σας:

91 απαντήσεις

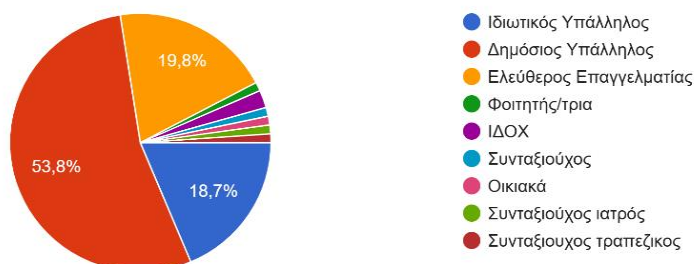
Γράφημα 3. Επίπεδο εκπαίδευσης συμμετεχόντων

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση σχετικά με την επαγγελματική ιδιότητα / απασχόληση. Από το σύνολο του δείγματος το 53,8 % αποτελείται από δημόσιους υπαλλήλους, οι οποίοι έρχονται σε άμεση επαφή με ψηφιακές διοικητικές υπηρεσίες, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό κατανέμεται στις υπόλοιπες κατηγορίες, αντιπροσωπεύοντας ένα ικανό δείγμα για την διερεύνηση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Ακολουθεί πίνακας και γράφημα που απεικονίζουν τα σχετικά ποσοστά συχνότητας για την επαγγελματική ιδιότητα / απασχόληση.

Πίνακας 5.			
Συχνότητα για την επαγγελματική ιδιότητα / απασχόληση			
	Συχνότητα	Ποσοστό %	
Ιδιωτικός Υπάλληλος	17	18.7%	
Δημόσιος Υπάλληλος	49	53.8%	
Ελεύθερος Επαγγελματίας	18	19.8%	
Φοιτητής / τρια	1	1.1%	
Συνταξιούχος	3	3.3%	
ΙΔΟΧ	2	2.2%	
Οικιακά	1	1.1%	

4. Επιλέξτε την επαγγελματική σας ιδιότητα / απασχόληση:

91 απαντήσεις

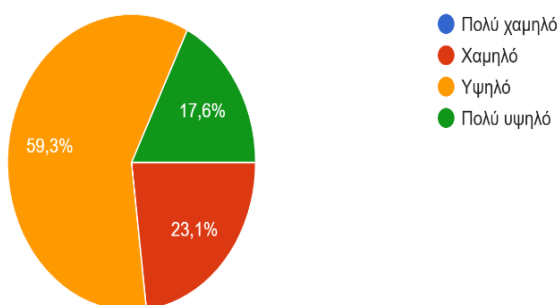

Γράφημα 4. Επαγγελματική ιδιότητα / απασχόληση συμμετεχόντων

Τελευταίος δημογραφικός παράγοντας ανάλυσης στην περιγραφή αποτελεί το επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων. Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα και γράφημα παρατηρούμε ότι από το συνολικό δείγμα το 23,1 % των συμμετεχόντων διαθέτει χαμηλό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων, το 59,3 % διαθέτει υψηλό επίπεδο, ενώ το υπόλοιπο 17,6 % των συμμετεχόντων πολύ υψηλό επίπεδο. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι η πλειονότητα των συμμετεχόντων διαθέτει υψηλό έως πολύ υψηλό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων. Παράλληλα υπάρχει ένα ικανό δείγμα συμμετεχόντων που διαθέτει χαμηλό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων, γεγονός που επιτρέπει την διερεύνηση διαφοροποιήσεων.

Πίνακας 6.			
Συχνότητα για το επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων			
	Συχνότητα	Ποσοστό %	
Χαμηλό	21	23.1%	
Υψηλό	54	59.3%	
Πολύ υψηλό	16	17.6%	

5. Ποιο είναι το επίπεδο των ψηφιακών σας δεξιοτήτων;
91 απαντήσεις

Γράφημα 5. Επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων συμμετεχόντων

2) Περιγραφική στατιστική ανάλυση συχνότητας χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η περιγραφική στατιστική ανάλυση της συχνότητας χρήσης εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ηλεκτρονικής συμμετοχής και εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert από 1 «Καθόλου» έως 5 «Πάρα πολύ». Η συχνότητα χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών από τους συμμετέχοντες, παρουσιάζεται αναλυτικά στον πίνακα 7.

Πίνακας 7.			
Συχνότητα χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών:			
	<i>1) Ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης</i>	<i>2) Ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής</i>	<i>3) Εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης</i>
M. Ο.	3,70	2,08	2,37
T. Α.	1,11	1,28	1,31

Συμπερασματικά, οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν τα ψηφιακά εργαλεία ηλεκτρονικής διακυβέρνησης με μέσο όρο των απαντήσεων (M. Ο.=3,70), υποδηλώνοντας μέτρια έως πολύ συχνή χρήση, και με τυπική απόκλιση (T. Α.=1,11), που δείχνει σχετικά μέτρια διασπορά των απαντήσεων. Αντίθετα, χρησιμοποιούν τα εργαλεία ηλεκτρονικής συμμετοχής και τις εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης με μέσο όρο των απαντήσεων (M. Ο.=2,08) και (M. Ο.=2,37) αντίστοιχα, υποδηλώνοντας λίγη έως μέτρια χρήση, και με τυπική απόκλιση (T. Α.=1,28) και (T. Α.=1,31) αντίστοιχα, που δείχνει αυξημένη διασπορά των απαντήσεων.

3) Περιγραφική στατιστική ανάλυση αντίληψης συμβολής ψηφιακών τεχνολογιών.

Στη συνέχεια πραγματοποιείται ανάλυση της αντίληψης των πολιτών σχετικά με τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ε.Ε.. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα από 1 «Διαφωνώ απόλυτα» έως 5 «Συμφωνώ απόλυτα».

- Αντίληψη συμβολής ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.

Σχετικά με την αντίληψη των πολιτών για τη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πραγματοποιήθηκε ανάλυση τριών κύριων διαστάσεων, όπως παρατηρούμε αναλυτικά στον πίνακα 10. Ειδικότερα, εξετάζεται η συμβολή τους: 1) στην μείωση της γραφειοκρατίας, 2) στην ενίσχυση της δικαιοσύνης, και 3) στην ενίσχυση της οικονομίας.

Πίνακας 10.			
Αντίληψη των πολιτών για τη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης:			
	<i>1) Στη μείωση της γραφειοκρατίας</i>	<i>2) Στην ενίσχυση της δικαιοσύνης</i>	<i>3) Στην ενίσχυση της οικονομίας</i>
M. O.	4,08	3,70	3,74
T. A.	1,15	1,18	1,19

Σύμφωνα με τον ανωτέρω πίνακα συμπεραίνουμε ότι οι πολίτες αντιλαμβάνονται θετικά τη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και στις τρεις διαστάσεις. Ιδιαίτερα θετική αντίληψη έχουν για τη συμβολή στη μείωση της γραφειοκρατίας, με μέσο όρο απαντήσεων (M. O.=4,08). Επίσης, η τυπική απόκλιση

(T. A.=1,15), (T. A.=1,18), και (T. A.=1,19) και στις τρεις διαστάσεις αντίστοιχα, υποδηλώνουν μέτρια έως αυξημένη διασπορά των απαντήσεων.

- Αντίληψη συμβολής ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής.

Σχετικά με την αντίληψη των πολιτών για τη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ε.Ε. πραγματοποιείται ανάλυση δυο κύριων διαστάσεων, όπως παρατηρούμε αναλυτικά στον πίνακα 11. Ειδικότερα, εξετάζεται η συμβολή τους: 1) στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών, και 2) στην ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας.

Πίνακας 11.		
<i>Αντίληψη των πολιτών για τη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής:</i>		
	<i>1) Στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών</i>	<i>2) Στην ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας</i>
M. O.	3,48	3,57
T. A.	1,09	1,06

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης καταδεικνύουν ότι οι πολίτες αντιλαμβάνονται θετικά τη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής και στις δυο διαστάσεις για την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο μέσος όρος των απαντήσεων (M. O.=3,57) για την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας δείχνει ότι υπερτερεί με μικρή διαφορά σε σύγκριση με τον μέσο όρο (M. O.=3,48) για την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών. Επιπλέον, η τυπική απόκλιση (T. A. = 1,09) και (T. A. = 1,06), στις δυο διαστάσεις αντίστοιχα, υποδηλώνουν μέτρια διασπορά στις απαντήσεις.

- Αντίληψη συμβολής εφαρμογών Τεχνητής Νοημοσύνης

Σχετικά με την αντίληψη των πολιτών για τη συμβολή των εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης στη βελτίωση της διακυβέρνησης και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πραγματοποιείται ανάλυση δυο κύριων διαστάσεων, όπως παρατηρούμε αναλυτικά στον πίνακα 12. Ειδικότερα, εξετάζεται η συμβολή τους: 1) στην μείωση της γραφειοκρατίας, και 2) στην ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας.

Πίνακας 12.		
<i>Αντίληψη των πολιτών για τη συμβολή των εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης:</i>		
	<i>1) Στη μείωση της γραφειοκρατίας</i>	<i>2) Στην ενίσχυση της διαφάνειας και της νομιμότητας.</i>
M. O.	3,70	3,45
T. A.	0,960	1,04

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων συμπεραίνουμε ότι οι πολίτες αντιλαμβάνονται θετικά τη συμβολή των εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης και στις δυο διαστάσεις για τη βελτίωση της διακυβέρνησης και την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο μέσος όρος των απαντήσεων (M. O.=3,70) για τη μείωση της γραφειοκρατίας υπερτερεί σε σύγκριση με το μέσο όρο (M. O.=3.45) για την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Επιπλέον, η τυπική απόκλιση (T. A. = 0,960) για τη μείωση της γραφειοκρατίας δείχνει μικρή διασπορά στις απαντήσεις, γεγονός που καταδεικνύει μεγαλύτερη σύγκλιση των απόψεων. Αντίθετα, για την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας η τυπική απόκλιση (T. A.=1,04) δείχνει μέτρια διασπορά.

4) Περιγραφική στατιστική ανάλυση αντίληψης για τους παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών.

Στη συνέχεια πραγματοποιείται ανάλυση της αντίληψης των πολιτών σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών. Η έρευνα επικεντρώνεται σε δυο βασικούς παράγοντες, όπως παρατηρούμε αναλυτικά στον πίνακα 13. Ειδικότερα, αναλύονται ως παράγοντες επίδρασης: 1) το αυξημένο επίπεδο εμπιστοσύνης των πολιτών στους θεσμούς, και 2) η παροχή ποιοτικών ψηφιακών υπηρεσιών. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα από 1 «Διαφωνώ απόλυτα» έως 5 «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 13.		
Αντίληψη των πολιτών για τους παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών:		
	1) Το αυξημένο επίπεδο εμπιστοσύνης των πολιτών στους θεσμούς	2) Την παροχή ποιοτικών ψηφιακών υπηρεσιών
Μ. Ο.	3,19	3,70
Τ. Α.	0,999	0,949

Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα της ανάλυσης καταδεικνύουν την θετική επίδραση των παραγόντων αυτών στη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών. Ωστόσο, η παροχή ποιοτικών ψηφιακών υπηρεσιών θεωρείται από τους πολίτες ότι έχει μεγαλύτερη επίδραση με μέσο όρο απαντήσεων (Μ. Ο. = 3,70), σε σύγκριση με το επίπεδο εμπιστοσύνης των πολιτών στους θεσμούς με μέσο όρο απαντήσεων (Μ. Ο. = 3,19). Ταυτόχρονα, η τυπική απόκλιση και στις δυο περιπτώσεις δείχνει μικρή διασπορά στις απαντήσεις υποδηλώνοντας σύγκλιση των απόψεων, ιδιαίτερα για την παροχή ποιοτικών ψηφιακών υπηρεσιών με (Τ. Α.=0,949).

5) Περιγραφική στατιστική ανάλυση αντίληψης για τους τρόπους βελτίωσης της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ε.Ε. για την ενδυνάμωση του δημοκρατικού της χαρακτήρα.

Τέλος, πραγματοποιήθηκε ανάλυση της αντίληψης των πολιτών σχετικά με τους τρόπους βελτίωσης της συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ε.Ε., για την ενδυνάμωση του δημοκρατικού της χαρακτήρα. Η έρευνα επικεντρώνεται σε τρεις βασικούς τρόπους βελτίωσης, όπως παρατηρούμε στον πίνακα 14. Ειδικότερα, οι τρόποι βελτίωσης που αναλύονται είναι: 1) η ενημέρωση των πολιτών για τις διαθέσιμες ψηφιακές πλατφόρμες συμμετοχής, 2) η βελτίωση και αναβάθμιση των υπαρχουσών ψηφιακών πλατφόρμων συμμετοχής, και 3) η ενίσχυση της κουλτούρας ψηφιακής παιδείας. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα από 1 «Καθόλου» έως 5 «Πάρα πολύ».

Πίνακας 14. <i>Αντίληψη των πολιτών για τους τρόπους βελτίωσης της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ε.Ε., για την ενδυνάμωση του δημοκρατικού της χαρακτήρα:</i>			
	<i>1) Η ενημέρωση των πολιτών για τις διαθέσιμες ψηφιακές πλατφόρμες συμμετοχής</i>	<i>2) Η βελτίωση και αναβάθμιση των υπαρχουσών ψηφιακών πλατφόρμων συμμετοχής</i>	<i>3) Η ενίσχυση της κουλτούρας ψηφιακής παιδείας</i>
M. Ο	3.53	3.64	3.77
T. A	0.981	1.04	0.970

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι και οι τρεις τρόποι που αναλύθηκαν, θεωρούνται από τους πολίτες ότι θα βελτιώσουν την ηλεκτρονική συμμετοχή των πολιτών. Η ενίσχυση της κουλτούρας ψηφιακής παιδείας ξεχωρίζει από τους πολίτες, με μέσο όρο των απαντήσεων (Μ. Ο.=3,77) υποδηλώνοντας ότι θα αυξήσει την συμμετοχή των πολιτών από μέτρια έως πολύ. Επίσης, η τυπική απόκλιση και στις τρεις περιπτώσεις δείχνει μικρή έως μέτρια διασπορά των απαντήσεων. Ωστόσο, η ενίσχυση της

ψηφιακής κουλτούρας παρουσιάζει μικρότερη διασπορά από τις υπόλοιπες με τυπική απόκλιση ($T.A. = 0,970$), δείχνοντας μεγαλύτερη σύγκλιση των απόψεων.

4.2 Συσχετιστική ανάλυση μεταξύ μεταβλητών (Pearson r).

1) Συσχέτιση ανεξάρτητων και μεσολαβητικών μεταβλητών.

Για τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των ανεξάρτητων και μεσολαβητικών μεταβλητών χρησιμοποιήθηκε ο παραμετρικός συντελεστής γραμμικής συσχέτισης Pearson (r). Η επιλογή του Pearson κρίθηκε κατάλληλη, καθώς το μέγεθος τους δείγματος (91 πολιτών) είναι επαρκές και οι μεταβλητές προέρχονται από πενταβάθμιες κλίμακες Likert. Στο πλαίσιο αυτό, προκειμένου να εξεταστούν οι σχέσεις μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών και των μεσολαβητικών μεταβλητών, καταρτίστηκε ο ακόλουθος πίνακας συνάφειας, στον οποίο παρουσιάζονται οι συντελεστές συσχέτισης Pearson (r).

Πίνακας 15. Συσχέτιση Ανεξάρτητων και Μεσολαβητικών Μεταβλητών

	Ηλικία	Επίπεδο εκπαίδευσης	Ψηφιακές δεξιότητες	Εμπιστοσύνη στους θεσμούς	Ποιότητα ψηφιακών υπηρεσιών
Χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης	-0.192	0.395***	0.619***	0.101	0.485***
Χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής	-0.058	0.059	0.196	-0.029	0.157
Χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης	-0.227*	0.276**	0.398***	0.065	0.261*

Σημείωση: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Η συσχετιστική ανάλυση μεταξύ ανεξάρτητων και των μεσολαβητικών μεταβλητών ανέδειξε διαφοροποιήσεις ως προς την ένταση και τη στατιστική σημαντικότητα των μεταξύ τους σχέσεων. Ειδικότερα:

- Η ηλικία παρουσιάζει χαμηλή αρνητική συσχέτιση με τη χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης ($r = - 0,192$) και τη χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης ($r = - 0,227$, $p < 0,05$), υποδηλώνοντας μεγαλύτερη χρήση από τους νεότερους πολίτες. Το $p < 0,05$ δείχνει ότι η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική σε στάθμη σημαντικότητας $p < 0,05$.
- Το επίπεδο εκπαίδευσης παρουσιάζει μέτρια θετική συσχέτιση με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης ($r = 0,395$) και χαμηλή θετική συσχέτιση με τη χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης ($r = 0,276$, $p < 0,01$), υποδηλώνοντας μεγαλύτερη χρήση από τους πολίτες με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης. Το $p < 0,01$ δείχνει ότι η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική σε στάθμη σημαντικότητας ($p < 0,01$).
- Οι ψηφιακές δεξιότητες παρουσιάζουν υψηλή θετική συσχέτιση με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης ($r = 0,619$, $p < 0,001$), χαμηλή θετική συσχέτιση με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής ($r = 0,196$), και μέτρια θετική συσχέτιση με τη χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης ($r = 0,398$, $p < 0,001$). Παράλληλα η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική σε στάθμη σημαντικότητας ($p < 0,001$).
- Η εμπιστοσύνη στους θεσμούς καταγράφει μικρή και μη στατιστικά σημαντική επίδραση στη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών ($r = 0,029$ έως $r = 0,101$).
- Τέλος, η ποιότητα των ψηφιακών υπηρεσιών παρουσιάζει μέτρια θετική συσχέτιση με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης ($r = 0,485$, $p < 0,001$). Χαμηλή θετική συσχέτιση με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής ($r = 0,157$), και χαμηλή έως μέτρια με τη χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης ($r = 0,261$, $p < 0,001$).

Συμπερασματικά, οι ψηφιακές δεξιότητες, η ποιότητα ψηφιακών υπηρεσιών και το επίπεδο εκπαίδευσης, εμφανίζουν μέτρια έως υψηλή θετική συσχέτιση με τη χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης. Επίσης, εμφανίζουν χαμηλή θετική συσχέτιση με τη χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής. Η εμπιστοσύνη στους θεσμούς εμφανίζεται με ασθενείς και μη στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις. Τέλος, η ηλικία σχετίζεται αρνητικά κυρίως με τη χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης, υποδηλώνοντας μεγαλύτερη χρήση από τους νεότερους πολίτες.

2) Συσχέτιση μεσολαβητικών και εξαρτημένων μεταβλητών.

Στη συνέχεια, η ανάλυση εστιάζει στις σχέσεις μεταξύ των μεσολαβητικών και των εξαρτημένων μεταβλητών. Για την ανάλυση καταρτίστηκε ο ακόλουθος πίνακας συνάφειας, στον οποίο παρουσιάζονται οι συντελεστές συσχέτισης Pearson (r). Στόχος είναι να διερευνηθεί ο βαθμός στον οποίο η χρήση των ψηφιακών εργαλείων και των εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης συνδέεται με τη βελτίωση της διακυβέρνησης και την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πίνακας 16. Συσχέτιση Μεσολαβητικών και Εξαρτημένων Μεταβλητών

	Χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης	Χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής	Χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης
Η μείωση της γραφειοκρατίας	0.437***		
Η ενίσχυση της δικαιοσύνης	0.416***		
Η ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης	0.377***		
Μέσος Δείκτης βελτίωσης της διακυβέρνησης	0.448***		
Η ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών		0.085	
Η ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας		0.248*	
Μέσος Δείκτης αντιμετώπισης του δημοκρατικού ελλείμματος		0.174	
Η μείωση της γραφειοκρατίας			0.276**
Η ενίσχυση της διαφάνειας και της νομιμότητας			0.244*
Μέσος Δείκτης βελτίωσης της διακυβέρνησης και αντιμετώπισης του δημοκρατικού ελλείμματος			0.284**

Σημείωση: * $p<0,05$, ** $p<0,01$, *** $p<0,001$

Η ανάλυση των σχέσεων μεταξύ των μεσολαβητικών, και των εξαρτημένων μεταβλητών, καταδεικνύει ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Ειδικότερα, όσον αφορά τη χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, παρατηρούνται μέτριες θετικές συσχετίσεις με όλους τους δείκτες βελτίωσης της διακυβέρνησης. Πιο συγκεκριμένα, καταγράφεται θετική συσχέτιση με τη μείωση της γραφειοκρατίας ($r = 0,437$), την ενίσχυση της δικαιοσύνης ($r=0,416$), και την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης ($r=0,377$). Επίσης, ο μέσος δείκτης βελτίωσης της διακυβέρνησης μέσω των εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης επιβεβαιώνει την συνολική θετική αντίληψη των συμμετεχόντων παρουσιάζοντας ισχυρή θετική συσχέτιση ($r=0,448$, $p<0,001$).

Παράλληλα, από τον πίνακα προκύπτει ότι η χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής, παρουσιάζει μικρότερες αλλά θετικές συσχετίσεις με τους δείκτες αντιμετώπισης του δημοκρατικού ελλείμματος. Η ισχυρότερη θετική συσχέτιση (μέτρια) εντοπίζεται στο δείκτη ενίσχυσης της διαφάνειας και λογοδοσίας ($r=0,248$, $p<0,05$). Η ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών παρουσιάζει πολύ μικρή (μηδενική) θετική συσχέτιση ($r=0,085$), ενώ ο μέσος δείκτης αντιμετώπισης του δημοκρατικού ελλείμματος ($r=0,174$), επιβεβαιώνει τη χαμηλή θετική συσχέτιση των μεταβλητών.

Τέλος, η χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης παρουσιάζει χαμηλές θετικές και στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις τόσο με τους δείκτες βελτίωσης της διακυβέρνησης όσο και με τους δείκτες αντιμετώπισης του δημοκρατικού ελλείμματος. Με βάση τον πίνακα παρατηρούμε ότι καταγράφεται χαμηλή θετική συσχέτιση με τη μείωση της γραφειοκρατίας ($r=0,276$, $p<0,01$), που σχετίζεται με τη βελτίωση της διακυβέρνησης. Επίσης, χαμηλή θετική συσχέτιση παρουσιάζεται και με την ενίσχυση της διαφάνειας και της νομιμότητας στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων ($r=0,244$, $p<0,05$), που σχετίζεται με την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος. Παράλληλα, ο μέσος δείκτης βελτίωσης της διακυβέρνησης και αντιμετώπισης του δημοκρατικού ελλείμματος μέσω εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης παρουσιάζει χαμηλή θετική και στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($r=0,284$, $p<0,01$). Το γεγονός αυτό καταδεικνύει μια συνολικά θετική αντίληψη σε μικρό βαθμό των συμμετεχόντων για τη συμβολή της τεχνητής νοημοσύνης στη βελτίωση της διακυβέρνησης και της αντιμετώπισης του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Συμπερασματικά, η ανάλυση των συσχετίσεων καταδεικνύει ότι η χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης συμβάλλει θετικά στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ιδιαίτερα μέσω της μείωσης της γραφειοκρατίας. Παράλληλα συμβάλλει μέσω της ενίσχυσης της δικαιοσύνης, και της ενίσχυσης της οικονομικής ανάπτυξης. Επίσης, η χρήση των εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής εμφανίζει μικρότερη αλλά θετική συμβολή στη αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος, κυρίως μέσω της ενίσχυσης της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Τέλος, η χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης συμβάλλει θετικά σε μικρό βαθμό όμως, τόσο στη βελτίωση της διακυβέρνησης μειώνοντας την γραφειοκρατία, όσο και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενισχύοντας τη διαφάνεια και τη νομιμότητα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνήσει τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος. Για την επίτευξη του στόχου αυτού απαντήθηκαν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- 1) Πώς συμβάλλουν οι ψηφιακές τεχνολογίες, όπως η ηλεκτρονική διακυβέρνηση και η τεχνητή νοημοσύνη, στην αύξηση της αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση;
- 2) Πώς συμβάλλουν οι ψηφιακές τεχνολογίες στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση;
- 3) Ποιοι είναι οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών από τους πολίτες και τους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης ;
- 4) Πώς μπορεί να βελτιωθεί η ηλεκτρονική συμμετοχή των πολιτών στην διακυβέρνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω ψηφιακών τεχνολογιών, ώστε να αντιμετωπιστεί το δημοκρατικό έλλειμμα;

Η αλματώδης τεχνολογική εξέλιξη αποτέλεσε καθοριστικό ρόλο για την εκ νέου ανάγκη εμπειρικής διερεύνησης της επίδρασης των ψηφιακών τεχνολογιών στην βελτίωση της διακυβέρνησης, και της αντιμετώπισης του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στόχος του πρώτου κεφαλαίου ήταν να παρουσιαστούν οι βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και να τεκμηριωθεί η επιλογή της πιο κατάλληλης για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Οι βασικότερες θεωρίες που εξετάστηκαν στην παρούσα εργασία είναι ο διακυβερνητισμός, ο νεολειτουργισμός και η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση. Συμπερασματικά προκύπτει ότι για την ανάλυση της λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης κρίνεται καταλληλότερη η θεωρία του διακυβερνητισμού, επειδή αποτυπώνει με μεγαλύτερη ακρίβεια την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συνδέεται άμεσα με το δημοκρατικό έλλειμμα.

Το δεύτερο κεφάλαιο είχε ως στόχο να αποτυπώσει τα μέχρι τώρα ερευνητικά αποτελέσματα για τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος. Επίσης, να τεκμηριώσει το θεωρητικό πλαίσιο, να εντοπιστούν πιθανά ερευνητικά κενά, και να θεμελιωθεί το κατάλληλο υπόβαθρο για τη σχεδίαση της εμπειρικής έρευνας που διεξήχθη. Συμπερασματικά, από τη βιβλιογραφία προκύπτει ότι η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης χαρακτηρίζεται από έντονα διακυβερνητικά στοιχεία τα οποία περιορίζουν τη δημοκρατική της νομιμοποίηση και ενισχύουν το φαινόμενο του δημοκρατικού ελλείμματος. Ωστόσο, ο ψηφιακός μετασχηματισμός με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης συμβάλλει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διακυβέρνησης μειώνοντας τη γραφειοκρατία, εξαλείφοντας τις διακρίσεις, και ενισχύοντας την οικονομική ανάπτυξη. Ταυτόχρονα, η χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής και εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης συμβάλλουν στη μείωση του δημοκρατικού ελλείμματος. Η συμβολή αυτή επιτυγχάνεται κυρίως με την ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών, την ενίσχυση της λογοδοσίας, της διαφάνειας και της νομιμότητας στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Επίσης, οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών οι οποίοι αναδείχθηκαν μέσα από τη βιβλιογραφία είναι το επίπεδο εκπαίδευσης, οι ψηφιακές δεξιότητες και η ηλικία. Τέλος, αναδείχθηκαν οι τρόποι βελτίωσης της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το δημοκρατικό έλλειμμα. Σημαντικότεροι από αυτούς θεωρούνται η βελτίωση και ενοποίηση των ψηφιακών εργαλείων, και η διαμόρφωση κατάλληλης κουλτούρας ψηφιακής παιδείας.

Στόχος του τρίτου κεφαλαίου ήταν να παρουσιαστεί η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα, και να καθοριστεί το αναλυτικό πλαίσιο για την ανάδειξη των μεταβλητών και τις σχέσεις μεταξύ τους. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε αναφέρεται στον τύπο της εμπειρικής ποσοτικής έρευνας, ενώ η επιλογή των μεταβλητών έγινε με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο και την βιβλιογραφία. Πραγματοποιήθηκε σχεδίαση και ηλεκτρονική αποστολή δομημένου ερωτηματολογίου σε συμμετέχοντες, ενώ στη συνέχεια ακολούθησε η συλλογή των απαντήσεων και η ανάλυσή τους.

Το τέταρτο κεφάλαιο είχε ως στόχο να εφαρμοστεί η μεθοδολογία και το αναλυτικό πλαίσιο για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων της έρευνας. Επομένως, παρουσιάστηκε η ανάλυση των αποτελεσμάτων που προέκυψε από τη συλλογή των απαντήσεων του ερωτηματολογίου στους ερωτώμενους. Έπειτα από τον επιτυχή έλεγχο αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου με τη χρήση του δείκτη Cronbach's Alpha, πραγματοποιήθηκε περιγραφική στατιστική ανάλυση αποτελεσμάτων και στη συνέχεια συσχετίσεις των μεταβλητών, προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα.

Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα της έρευνας αποδεικνύουν ότι η χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης συμβάλλουν θετικά στην αύξηση της αποτελεσματικότητας και βιωσιμότητας της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κυρίως μέσω της μείωσης της γραφειοκρατίας. Ταυτόχρονα η χρήση τους συμβάλλει στην ενίσχυση της δικαιοσύνης και της οικονομικής ανάπτυξης. Επίσης, η χρήση εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής συμβάλλει θετικά σε μικρότερο βαθμό στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κυρίως μέσω της ενίσχυσης της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Αντίστοιχα μικρή θετική συμβολή έχει η χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης στη βελτίωση της διακυβέρνησης μειώνοντας τη γραφειοκρατία, καθώς και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος ενισχύοντας τη διαφάνεια και τη νομιμότητα. Οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών από τους πολίτες και έχουν θετική συσχέτιση είναι οι ψηφιακές δεξιότητες, η ποιότητα των ψηφιακών υπηρεσιών και το επίπεδο εκπαίδευσης. Η ηλικία παρουσιάζει αρνητική συσχέτιση κυρίως με τη χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης, υποδηλώνοντας μεγαλύτερη χρήση από τους νεότερους πολίτες. Ωστόσο, η εμπιστοσύνη στους θεσμούς δεν φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τη χρήση ψηφιακών εργαλείων. Τέλος, η βελτίωση της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ενημέρωσης των πολιτών για τις διαθέσιμες πλατφόρμες, της αναβάθμισης των υπαρχουσών πλατφόρμων και κυρίως μέσω της ενίσχυσης της κουλτούρας ψηφιακής παιδείας.

Καταλήγοντας, τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν την υπάρχουσα βιβλιογραφία, διαπιστώνοντας ωστόσο ένα νέο σημαντικό εύρημα. Την μικρή θετική συμβολή των εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής και εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εξαιτίας της μικρής χρήσης τους. Τέλος, προτείνεται η ενίσχυση κυρίως της κουλτούρας ψηφιακής παιδείας, η ενημέρωση των πολιτών για τις διαθέσιμες

πλατφόρμες, καθώς και της αναβάθμισής τους, προκειμένου να ενισχυθεί η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών για την αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- 1) Gov.gr. (n.d.). Πολιτική χρήσης Maigov. Ανάκτηση από <https://www.gov.gr/info/politiki-xrisis-maigov>
- 2) Nugent, N. (2012). *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές*. Αθήνα: Σαββάλας.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- 1) Aichholzer, G., & Rose, G. (2020). Experience with digital tools in different types of e-participation. *European e-democracy in practice*, 110.
- 2) Azman, K. D. (2011). The problem of “democratic deficit” in the European Union. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(5), 242-250.
- 3) Berbecaru, D., Lioy, A., & Cameroni, C. (2019). Providing digital identity and academic attributes through European eID infrastructures: Results achieved, limitations, and future steps. *Software: Practice and Experience*, 49(11), 1643-1662.
- 4) Börzel, TA, Pamuk, Y., & Stahn, A. (2008). Η χρηστή διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- 5) Campmas, A., Iacob, N., & Simonelli, F. (2022). How can interoperability stimulate the use of digital public services? An analysis of national interoperability frameworks and e-Government in the European Union. *Data & Policy*, 4, e19.
- 6) Decker, F. (2002). Governance beyond the nation-state. Reflections on the democratic deficit of the European Union. *Journal of European Public Policy*, 9(2), 256-272.

- 7) Doran, N. M., Puiu, S., Bădîrcea, R. M., Pirtea, M. G., Doran, M. D., Ciobanu, G., & Mihit, L. D. (2023). E-government development—A key factor in government administration effectiveness in the European Union. *Electronics*, 12(3), 641.
- 8) European Commission. (2022, November 21). The single digital gateway. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-single-digital-gateway.html>
- 9) European Commission. (2025, February 12). You can now take part in shaping the next EU long-term budget. Retrieved October 22, 2025, from https://commission.europa.eu/news-and-media/news/you-can-now-take-part-shaping-next-eu-long-term-budget-2025-02-12_el
- 10) European Commission. (n.d.). Citizens portal. Retrieved 22 October 2025, from https://citizens.ec.europa.eu/index_el
- 11) European Commission. (n.d.). European Citizens' Initiative. Retrieved 18 November 2025, from https://citizens-initiative.europa.eu/_en
- 12) European Commission. (n.d.). Have your say. Retrieved 22 October 2025, from https://have-your-say.ec.europa.eu/index_el
- 13) European Parliament. (n.d.). Petitions. Retrieved 22 October 2025, from <https://www.europarl.europa.eu/petitions/en/home>
- 14) European Union. (n.d.). Participate, interact & vote. Retrieved 22 October 2025, from https://european-union.europa.eu/live-work-study/participate-interact-vote_en
- 15) Fabbrini, S. (2016). From consensus to domination: the intergovernmental union in a crisis situation. *Journal of European Integration*, 38(5), 587-599.
- 16) Fasone, C. (2012). The struggle of the European Parliament to participate in the new economic governance.
- 17) Foret, F., & Rittelmeyer, Y. S. (2014). The European Council and European Governance. *The commanding heights of the EU*, London.
- 18) Fouilleux, E., Maillard, J. D., & Smith, A. (2005). Technical or political? The working groups of the EU Council of Ministers. *Journal of European Public Policy*, 12(4), 609-623.

- 19) General Secretariat of the Council. (2024). The European Council. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2860/1111156>
- 20) Grøn, C. H., & Salomonsen, H. H. (2015). Who's at the table? An analysis of ministers' participation in EU Council of Ministers meetings. *Journal of European Public Policy*, 22(8), 1071-1088.
- 21) Horobet, A. L., Mnohohitnei, I., Zlatea, E. M. L., & Smedoiu-Popoviciu, A. (2023). Determinants of E-Government Use in the European Union: An Empirical Analysis. *Societies*. 13 (6): 150.
- 22) <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/green-paper.html>
- 23) Jensen, T. (2009). The Democratic Deficit of the European Union. *Living Reviews in Democracy*, 1.
- 24) Johnston, K., Kervin, L., & Wyeth, P. (2022). Defining digital technology. Centre of Excellence for the Digital Child Blog. Available online: <https://www.digitalchild.org.au/blog/defining-digital-technology/> (accessed on 7 July 2022).
- 25) Krimmer, R., Prentza, A., & Mamrot, S. (2021). The Once-Only Principle: The TOOP Project (p. 241). Springer Nature.
- 26) Le Blanc, D. (2020). E-participation: a quick overview of recent qualitative trends.
- 27) Lord, C. (2007). Democratic control of the Council of Ministers. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 36(2), 125-138.
- 28) Millard, J. (2023). Impact of digital transformation on public governance. European Union, Luxembourg.
- 29) Misuraca, G., & Van Noordt, C. (2020). Παρακολούθηση Τεχνητής Νοημοσύνης - Τεχνητή Νοημοσύνη στις δημόσιες υπηρεσίες: Επισκόπηση της χρήσης και του αντίκτυπου της Τεχνητής Νοημοσύνης στις δημόσιες υπηρεσίες στην ΕΕ. Εκθέσεις Έρευνας του JRC , (JRC120399).
- 30) Nielsen, R. Ø., Hennen, L., Korthagen, I., Aichholzer, G., & Lindner, R. (2020). Options for Improving e-Participation at the EU Level. *European E-democracy in Practice*, 329-359.

- 31) Nielsen, R. Ø., Hennen, L., Korthagen, I., Aichholzer, G., & Lindner, R. (2020). Options for Improving e-Participation at the EU Level. *European E-democracy in Practice*, 329-359.
- 32) Pérez-Morote, R., Pontones-Rosa, C., & Núñez-Chicharro, M. (2020). The effects of e-government evaluation, trust and the digital divide in the levels of e-government use in European countries. *Technological forecasting and social change*, 154, 119973.
- 33) Raube, K. (2015). Democratic accountability and EU governance: the EEAS and the role of the European parliament. In *The European external action service: European diplomacy post-Westphalia* (pp. 140-156). London: Palgrave Macmillan UK.
- 34) Regent, S. (2003). The open method of coordination: a new supranational form of governance?. *European Law Journal*, 9(2), 190-214.
- 35) Reis, J., Santo, P., & Melão, N. (2020). Artificial intelligence research and its contributions to the European Union's political governance: comparative study between member states. *Social Sciences*, 9(11), 207.
- 36) Rinne, J. (2019). EU's Single Digital Gateway and its implementation in Finnish eGovernment: A case study.
- 37) Rittberger, B. (2003). The creation and empowerment of the European Parliament. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 41(2), 203-225.
- 38) Rodríguez-Hevíá, L. F., Navío-Marco, J., & Ruíz-Gómez, L. M. (2020). Citizens' involvement in E-government in the European Union: The rising importance of the digital skills. *Sustainability*, 12(17), 6807.
- 39) Scheinert, C. (2018). Single digital gateway. Briefing: EU Legislation in progress. European Parliamentary Research Service, Brussels, 1-13.
- 40) Schmidt, C., & Krimmer, R. (2022). How to implement the European digital single market: identifying the catalyst for digital transformation. *Journal of European Integration*, 44(1), 59-80.
- 41) Schmidt, C., Krimmer, R., & J Lampoltshammer, T. (2021). "When need becomes necessity"-The Single Digital Gateway Regulation and the Once-Only Principle

from a European Point of View. In Open Identity Summit 2021 (pp. 223-228). Gesellschaft für Informatik eV.

- 42) Shore, C. (2011). 'European Governance' or Governmentality? The European Commission and the Future of Democratic Government. *European Law Journal*, 17(3), 287-303.
- 43) signaHamid, M. A., Ifrah Dar, I. F., & Cheema, N. (2023). Digital Identity and Legal Rights: the EU's eIDAS Regulation as a Model for Global Digital Trust. *Democracy, Rule of Law, and Protection of Human Rights in the European Union*, 88.
- 44) Spinellis, D., Pouloudi, A., Xirogiannis, G., & Makantasi, E. (2022). Intelligent modeling of e-Government initiatives in Greece.
- 45) Starke, C., & Lünich, M. (2020). Artificial intelligence for political decision-making in the European Union: Effects on citizens' perceptions of input, throughput, and output legitimacy. *Data & Policy*, 2, e16.
- 46) Stasavage, D. (2006, January). Does transparency make a difference? The example of the European Council of Ministers. In *Proceedings-British Academy* (Vol. 135, p. 165). OXFORD UNIVERSITY PRESS INC..
- 47) Troitiño, D. R., Mazur, V., & Kerikmäe, T. (2024). E-governance and integration in the European union. *Internet of Things*, 27, 101321
- 48) Tsap, V. (2022). eID Public Acceptance: Success Factors, Citizen Perception, and Impact of Electronic Identity (Doctoral dissertation, Ph. D. dissertation, Tallinn University of Technology, Tallinn, Estonia).
- 49) Van Dijck, J., & Jacobs, B. (2020). Electronic identity services as sociotechnical and political-economic constructs. *New media & society*, 22(5), 896-914.
- 50) Vinuesa, R., Azizpour, H., Leite, I., Balaam, M., Dignum, V., Domisch, S., ... & Fuso Nerini, F. (2020). The role of artificial intelligence in achieving the Sustainable Development Goals. *Nature communications*, 11(1), 233.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αγαπητέ/ή συμμετέχοντα/ουσα,

Το παρόν ερωτηματολόγιο διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Δημόσια Διοίκηση».

Το θέμα της εργασίας είναι: «Η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος».

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση:

- Των στάσεων και αντιλήψεων των πολιτών σχετικά με τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, και τη συμβολή τους στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ε.Ε., και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος.
- Των παραγόντων που επηρεάζουν τη χρήση τους από τους πολίτες.
- Των τρόπων βελτίωσης της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η συμμετοχή σας είναι ανώνυμη και προαιρετική, και οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς και ακαδημαϊκούς σκοπούς.

Ο χρόνος συμπλήρωσης που απαιτείται είναι περίπου 5–10 λεπτά.

Σας ευχαριστώ θερμά για τον χρόνο και τη συμβολή σας!

Με εκτίμηση,

Ανωμεριανάκης Αναστάσιος

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Δημογραφικά Στοιχεία:

1. Επιλέξτε το φύλο σας:

- ☐ Άνδρας
- ☐ Γυναίκα

2. Επιλέξτε την ηλικιακή σας ομάδα:

- ☐ Έως 20 ετών
- ☐ 21-30
- ☐ 31-40
- ☐ 41-50
- ☐ 51-60
- ☐ 61+

3. Επιλέξτε το επίπεδο εκπαίδευσής σας:

- ☐ Υποχρεωτική εκπαίδευση
- ☐ Τριτοβάθμια εκπαίδευση
- ☐ Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό

4. Επιλέξτε την επαγγελματική σας ιδιότητα / απασχόληση:

- ☐ Ιδιωτικός υπάλληλος
- ☐ Δημόσιος υπάλληλος
- ☐ Ελεύθερος επαγγελματίας
- ☐ Φοιτητής/τρια
- ☐ Άλλο

5. Ποιο είναι το επίπεδο των ψηφιακών σας δεξιοτήτων;

- Πολύ χαμηλό
- Χαμηλό
- Μέτριο
- Υψηλό
- Πολύ υψηλό

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Συχνότητα χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών (Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Ηλεκτρονικής Συμμετοχής και Τεχνητής Νοημοσύνης).

6. Πόσο συχνά χρησιμοποιείτε Ψηφιακά Εργαλεία Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (γον.gr, ψηφιακή ταυτότητα, ψηφιακή υπογραφή κ.α.) στη διεκπεραίωση υποθέσεων σας με τις δημόσιες υπηρεσίες;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

7. Πόσο συχνά χρησιμοποιείτε ψηφιακά εργαλεία ηλεκτρονικής συμμετοχής (Πλατφόρμα Συμμετοχής των Πολιτών, Πείτε την Άποψή Σας, Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών κ.α.) για ενημέρωση ή συμμετοχή στις αποφάσεις που λαμβάνονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια

- Πολύ
 - Πάρα πολύ
8. Πόσο συχνά χρησιμοποιείτε εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης για την εξυπηρέτησή σας από δημόσιες υπηρεσίες (π.χ. Ψηφιακός Βοηθός mAígon και αυτοματοποιημένη επεξεργασία αιτήσεων);
- Καθόλου
 - Λίγο
 - Μέτρια
 - Πολύ
 - Πάρα πολύ

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Αντίληψη των πολιτών για τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στη βελτίωση της διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και στην αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος.

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις;

Επιλέξτε ένα από τα παρακάτω:

(Διαφωνώ απόλυτα – Διαφωνώ – Ούτε Διαφωνώ ούτε συμφωνώ - Συμφωνώ – Συμφωνώ απόλυτα).

9. Η χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (gov.gr, ψηφιακή ταυτότητα, ψηφιακή υπογραφή κ.α.):

9.1 Συμβάλλει στη μείωση της γραφειοκρατίας, παρέχοντας ποιοτικότερες υπηρεσίες προς τους πολίτες.

Διαφωνώ απόλυτα ○ ○ ○ ○ ○ Συμφωνώ απόλυτα

9.2 Συμβάλλει στην προώθηση της ισότητας και στην παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους πολίτες της Ε.Ε. ενισχύοντας την δικαιοσύνη.

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

9.3 Συμβάλλει στην ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης της Ευρώπης, μειώνοντας το κόστος για επιχειρήσεις και πολίτες.

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

10. Η χρήση ψηφιακών εργαλείων ηλεκτρονικής συμμετοχής (Πλατφόρμα Συμμετοχής των Πολιτών, Πείτε την Άποψή Σας, Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών κ.α.):

10.1 Συμβάλλει στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων στην Ε.Ε.

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

10.2 Συμβάλλει στην ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων στην Ε.Ε.

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

11. Η χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης (π.χ. ψηφιακοί βοηθοί, αυτοματοποιημένη επεξεργασία αιτήσεων):

11.1 Συμβάλλει στη μείωση της γραφειοκρατίας μέσω της απλοποίησης των διοικητικών διαδικασιών του δημόσιου τομέα, βελτιώνοντας την διακυβέρνηση.

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

11.2 Συμβάλλει στην ενίσχυση της διαφάνειας και της νομιμότητας στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων στην Ε.Ε., ενισχύοντας τον δημοκρατικό της χαρακτήρα.

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Αντίληψη των πολιτών για τους παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών (Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Ηλεκτρονικής Συμμετοχής και Τεχνητής Νοημοσύνης).

12. Θεωρείται γενικά ότι η χρήση ψηφιακών τεχνολογιών (Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Ηλεκτρονικής Συμμετοχής και Τεχνητής Νοημοσύνης) από τους πολίτες ενισχύεται:

12.1 Από το αυξημένο επίπεδο εμπιστοσύνης των πολιτών στους θεσμούς.

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

12.2 Από την παροχή ποιοτικών ψηφιακών υπηρεσιών (φιλικό ψηφιακό περιβάλλον, ευχρηστία).

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Τρόποι βελτίωσης της ηλεκτρονικής συμμετοχής των πολιτών στην διακυβέρνηση της Ε.Ε., για την ενδυνάμωση του δημοκρατικού της χαρακτήρα.

13. Θεωρείτε ότι η ενημέρωση των πολιτών για τις διαθέσιμες ψηφιακές πλατφόρμες συμμετοχής (π.χ. Πλατφόρμες Ηλεκτρονικής Διαβούλευσης, Πείτε την Άποψή Σας, Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών κ.α.), θα αυξήσει την ηλεκτρονική συμμετοχή των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ε.Ε.;

☐ Καθόλου

☐ Λίγο

- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

14. Θεωρείτε ότι η βελτίωση και αναβάθμιση των υπαρχουσών ψηφιακών πλατφόρμων συμμετοχής (π.χ. να γίνουν πιο φιλικές και εύχρηστες προς τον χρήστη), θα αυξήσει την ηλεκτρονική συμμετοχή των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ε.Ε.;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

15. Θεωρείτε ότι η ενίσχυση της κουλτούρας ψηφιακής παιδείας (π.χ. εκπαίδευση σε ψηφιακές τεχνολογίες, ενημέρωση κ.α.), θα αυξήσει την ηλεκτρονική συμμετοχή των πολιτών στη διακυβέρνηση της Ε.Ε.;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ